

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Спеціальний випуск № 1'2023

30 років Закону України «Про аудиторську діяльність»
(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.1sp>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії

внутрішніх справ України (Протокол № 7 від 18 квітня 2023 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 24.04.2023

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 44, м. Київ, 01001

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2023
© "Економіка. Фінанси. Право",
2023

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

Special Issue № 1'2023
30 years of Law of Ukraine "On auditing activity"
(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.1sp>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 7 of April 18, 2023). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 24.04.2023

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office:

Khreshchatyk str., 44, Kyiv, 01001

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2023
© "Economics. Finances. Law",
2023

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик»»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Гільорме Тетяна Вікторівна, д.е.н., доцент, п.н.с., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Науково-дослідний інститут енергоефективних технологій та матеріалознавства) (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»»; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет імені Е.А. Букетова (Казхстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативного-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ, Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analityk"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Tetiana V. Hilorme, Doctor of Economics, Associate Professor, Leading Researcher, Oles Honchar Dnipro National University (Research Institute of Energy-Efficient Technologies and Materials Science) (Ukraine)

Iryna I. Kryshchop, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Yevheniia S. Poliakova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzyhvska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzewska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii O. Yarovyii, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

<i>Вступне слово</i>	5
РОЗДІЛ 1. Про шлях аудиту в Україні	6
<i>Володимир ГОЛОВАЧ</i> . 30 років Закону України "ПРО АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ"	6
РОЗДІЛ 2. Перший закон про аудит в Україні	13
<i>Закон України "ПРО АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ" (1993)</i>	13
РОЗДІЛ 3. Спогади про створення Закону про аудит та видатні аудитори	19
<i>Володимир ГОЛОВАЧ</i> . "Практика – критерій істини. Без теорії практика сліпа"	19
<i>Валерій БОНДАР</i> . "Кожен з нас щодня робить свій безцінний внесок у зміцнення авторитету аудиторської професії"	20
<i>Геннадій ПЛІС</i> . "Знайдіть справу власного життя і вам ніколи не доведеться працювати!"	22
<i>Зіновій ГУЦАЙЛЮК</i> . Аудит в Україні: з чого все починалося?!?	29
<i>Галина СОЧИНСЬКА</i> . Щасливі миттєвості аудитора	33
<i>Олександра КУЖЕЛЬ</i> . Аудит держави – фундамент, на якому має будуватись країна	35
<i>Анатолій ГЕРАСИМОВИЧ</i> . "На часі бухгалтерський інжиніринг, який зарекомендував себе у світі"	40
<i>Сергій БАЛЧЕНКО</i> . "Час коли нам треба було щось запозичити вже пройшов, нам треба творити своє щастя власноруч і це можливо"	42
Документ про реєстрацію першої аудиторської компанії в Україні	44

CONTENTS

<i>Introduction</i>	5
CHAPTER 1. On the path of Audit in Ukraine	6
<i>Volodymyr HOLOVACH</i> . 30 years of Law of Ukraine "On Auditing Activity"	6
CHAPTER 2. The first law on auditing in Ukraine	13
<i>Law of Ukraine "On Auditing Activity" (1993)</i>	13
CHAPTER 3. Memoirs of the creation of the Law on Audit and outstanding auditors	19
<i>Volodymyr HOLOVACH</i> . "Practice is the criterion of truth. Practice is blind without theory"	19
<i>Valerii BONDAR</i> . "Every day, each of us makes an invaluable contribution in strengthening the authority of the auditing profession"	20
<i>Hennadii PLIS</i> . Find the business of your life and you will never have to work!	22
<i>Zinovii HUTSAILIUK</i> . Audit in Ukraine: where did it all begin?!?	29
<i>Halyna SOCHYNSKA</i> . Auditor's happy moments	33
<i>Oleksandra KUZHEL</i> . State audit is the foundation on which the country should be built	35
<i>Anatolii HERASYMOVYCH</i> . "At present is the accounting engineering which has established itself in the world"	40
<i>Serhii BALCHENKO</i> . "The time is over when we needed to borrow something, we need to create our own happiness and this is possible"	42
The document on the registration of the first auditing company in Ukraine	44

Шановний читачу!

Щиро вдячні всім однодумцям та активним колегам, хто супроводжував нас на шляху становлення аудиту в Україні.

У 2023 р. Закону України «Про аудиторську діяльність» виповнюється 30 років з дати його прийняття Верховною Радою України (22 квітня) та офіційного опублікування у газеті «Голос України» (29 травня).

Ми розпочинаємо новий шлях у складі сучасності аудиту світу. Із вдячністю до аудиторів, що є гордістю нашої країни, висвітлюємо публікації про аудит в Україні, що разом з нами творили основи Аудиту нашої незалежної України! Тож запрошуємо долучитись до відтворення історії українського аудиту та вдячні аудиторам, хто вже встиг розповісти про свій шлях, на сторінках нашого видання.

*З побажаннями міцного
здоров'я, щастя і нових
вершин професії*

***Володимир Володимирович
ГОЛОВАЧ,***

*редакція журналу та колектив
АФ "Аналітик"*

Володимир ГОЛОВАЧ. 30 років Закону України "ПРО АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ"

Volodymyr HOLOVACH. 30 years of Law of Ukraine "ON AUDITING ACTIVITY"

Ні в кого не викликає сумніву, що прийняття Верховною Радою (ВР) України 29 травня 1993 р. Закону України «Про аудиторську діяльність» стало важливою історичною подією в економічному житті нашої держави. Щоб наглядно зрозуміти і оцінити таку подію необхідно розглянути ряд питань.

ПЕРШЕ. Соціально-економічні та політичні умови прийняття Закону

У значній частині підручників і навчальних посібників під час розгляду історії аудиту взагалі відсутній детальний аналіз прийняття такого Закону в Україні. Складається враження, що він з'явився по волі Святого духа або його принесло яесь провидіння.

У реальній дійсності все було набагато складніше.

До 1991 р. існував Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Ринкової економіки не було. Натомість домінувала соціалістична т.зв. загальнонародна власність. У Кримінальному кодексі УРСР була кримінальна відповідальність за підприємницьку діяльність та спекуляцію. В народному господарстві все було підпорядковано плановій економіці. Головними на підприємствах були планові відділи, які готували звіти у партійні та радянські органи, а також «вищестоячому» керівництву з виконання плану. Роль бухгалтерського обліку було зведено нанівець. Все підпорядковувалась винятково плану, а не рахункам та показникам фінансової звітності.

Широкого поширення набуло викривлення обліку та звітності у вигляді приписок з виконання планів. Навіть за наявності кримінальної відповідальності приписки та викривлення звітності були звичайним явищем.

Наприклад, щоб виконати фінансовий план району з продажу товарів і надання послуг населенню за готівку, райком партії надавав вказівку досягти таких показників будь-яким способом – таких способів було безліч. Зокрема, державний банк видавав колгоспу готівку на закупівлю молодняка худоби у населення. З каси колгоспу без будь-яких офіційних документів під звичайну розписку передавали готівку в магазини райспоживспілки, які здавали ці кошти в державний банк в якості виручки в останні дні кварталу або року. Потім через декілька днів або тижнів магазини з отриманого виторгу повертали кошти колгоспу, а той, зі свого боку, в державний банк під виглядом відсутності потреби закупляти молодняка. Мали місце інші способи фіктивного виконання плану в різних галузях народного господарства. Дійшло навіть до того, що водії зливали пальне у лісопосадках і накручували спідометри, щоб показати плановий пробіг автомобілів.

За таких умов бухгалтерія і професія бухгалтера змушені були всіляко сприяти виконанню планів. У низці випадків їх розглядали як гальмо в соціаліст-

тичній плановій економіці. Навіть дійшло до того, що соромно було мати професію бухгалтера і працювати у бухгалтерії, де заробітна плата була меншою, ніж у планових відділах.

У закладах вищої освіти тоді надавали перевагу підготовці економістів, а не бухгалтерів. Бухгалтерські професії перейменовували на економістів та відповідно змінили програми навчання.

Так, закон довелося готувати за відсутності ринкової економіки, бухгалтерського обліку та відповідних кадрів. Перехід до ринкової економіки в Україні та в СРСР долав складний шлях. Було багато інших проблем. Тому доцільно зазначити тільки основні віхи, які мали значення для прийняття закону.

У червні 1988 р. Михайло Горбачов на XIX конференції КПРС оголосив курс на політичну реформу. У грудні 1988 р. прийняли Закон СРСР «Про вибори народних депутатів СРСР» та внесли зміни до Конституції СРСР 1977 р. У травні 1989 р. сформовано новий склад ВР СРСР на нових демократичних засадах.

У березні 1990 р. на демократичних засадах обрано ВР Української Радянської Соціалістичної Республіки XII скликання, яка пізніше почала йменуватися ВР України I скликання. Вона здійснювала свою діяльність з травня 1990 р. до квітня 1994 р.

У перші дні роботи Верховної Ради України створили більшість з представників КПРС на чолі з Олександром Морозом та опозицією під назвою «Народна рада» на чолі з Юрієм Юхновським. У більшості провідну роль відігравали т.зв. «червоні директори», керівники підприємств, обрані трудовими колективами.

Комітет ВР України з економічної реформи (тоді була постійна комісія) дістався опозиції. Його очолив директор заводу з Рівненщини, кандидат економічних наук **Володимир Мефодійович Пилипчук** ([URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пилипчук_Володимир_Мефодійович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Пилипчук_Володимир_Мефодійович)). Секретаріат постійної комісії очолив **Микола Володимирович Мних**.

На перших порах жодних постійних працівників у секретаріаті постійної комісії з економічної реформи не було. Свою роботу комісія розпочала з підготовки плану законопроектів економічної реформи і надіслала пропозиції різним науковим та навчальним закладам стосовно їх підготовки. Серед усього переліку на початку діяльності комісії питання аудиту не було, оскільки було новим, незрозумілим.

У плановій економіці домінували контрольно-ревізійні відділи міністерств та відомств. Головним серед них було КРУ Мінфіну.

Боротьбу з розкраданням соціалістичної власності та хабарництвом вели підрозділи Відділу боротьби з розкраданням соціалістичної власності (ВБРСВ) (рос.

Отдел по борьбе с хищениями социалистической собственности – ОБХСС). Їх основне завдання – боротьба з «білокомірцевою» злочинністю та шахрайством.

Серед фахівців контрольно-ревізійної служб, управлінь і відділів ВБРСВ були такі, що розумілися на питаннях економіки різних галузей народного господарства та веденні бухгалтерського обліку. Здійснення ревізійних перевірок та спеціальних заходів з виявлення злочинців стало неможливим без таких знань. Надалі напрацьовані ними знання та навички застосовано для створення аудиторських і консультаційних фірм, а також для запровадження аудиту в Україні.

Стосовно комісії ВР України з економічної реформи, то результат отриманих законопроектів від наукових та навчальних закладів виявився ніяким. Переважно надійшла макулатура, що містила загальні декларації стосовно реформи – художні твори на юридичну тематику. Саме тому виникла необхідність залучити конкретних фахівців для оцінювання та доопрацювання окремих законопроектів. В цьому випадку застосували індивідуальний підхід, що ґрунтувався на рекомендаціях депутатів та інших шанованих осіб серед Народного руху України.

У число таких кандидатів потрапив кандидат юридичних наук, полковник міліції, заступник начальника науково-дослідного підрозділу системи МВС Володимир Володимирович Головач.

Після співбесіди з головою постійної комісії Володимиром Пилипчуком Володимир Головачу запропоновано організувати групу експертів для оцінювання отриманих законопроектів та підбору фахівців для їх подальшого опрацювання. Жодних консультаційних та експертних підрозділів ВР України і скликання не мала. Від імені постійної комісії направили запити керівництву МВС і Володимира Головача направили у відрядження для роботи над законопроектами до ВРУ.

Виникає питання, чому саме на Володимира Головача пав такий вибір. Він тривалий час працював в органах ВБРСВ на різних посадах – від оперуповноваженого до начальника відділу ВБРСВ м. Києва. Оскільки він проявив значну активність у боротьбі з посадовими злочинами, змушений був залишити практичну діяльність та вступити до ад'юнктури (аспірантури) у системі МВС. В ад'юнктурі Володимир Головач достроково захистив кандидатську дисертацію «*Преступное поведение расхитителей: социально-психологические аспекты*».

Після захисту дисертації перейшов працювати до спеціального підрозділу МВС, який подібно до сучасного фінмоніторингу здійснював дослідження економіки. Цей підрозділ виконував функції фінансової розвідки і мав назву «*Лабораторія економіко-правового аналізу ГУ ВБРСВ МВС СРСР*». За результатами таких досліджень готувалися пропозиції до радянських та партійних органів стосовно вдосконалення заходів протидії тіньовій економіці та злочинності посадових осіб. Така діяльність продовжувалася недовго. Повідомлення на адресу вищого партійного керівництва про розміри економічної злочинності та тіньової економіки в СРСР, особливо з причин та причетності партійної номенклатури, зіграли негативну роль. Підрозділ почали з практичного більше перетворювати у

науковий.

Наприкінці 1988 р. Володимира Головача введено до складу Координаційного бюро з кримінології СРСР. Коли у 1989 р. обрали нове скликання ВР СРСР, Координаційне бюро взяло участь у законопроектній роботі. Актуальними питаннями в такій роботі виявились: реформування економіки та її децентралізація.

Весною 1990 р. в період обрання ВР України Володимир Головач разом з іншими провідними юристами Києва створив громадську організацію Київський юридичний клуб при Українському комітеті захисту миру.

На той період громадські організації викликали значне занепокоєння партійних органів КППС та КДБ (комітет державної безпеки). Їхню реєстрацію штучно ускладнили. І щоб менше виникало питань та протидії, юрклуб створили рішенням Комітету захисту миру. До того ж Комітет знаходився у Маріїнському палаці поруч із ВР України.

У подальшому Київський юридичний клуб відбирав фахівців для підготовки законопроектів ВР України. Також юрклуб виступив одним із засновників Союзу юристів України. Володимира Головача як голову юрклубу обрано заступником Голови Спілки юристів України.

До подій ГКЧП у 1991 р. Володимир Головач працював у постійній комісії ВР України з питань економічної реформи як відряджена особа з підрозділу МВС. У період ГКЧП він подав рапорт на звільнення з органів МВС.

У постійній комісії ВР України тоді не було посад у секретаріаті. Довелось вести посаду старшого наукового консультанта, на яку і призначили Володимира Головача.

В період опрацювання законопроектів з питань економічної реформи постійно виникала проблема – як бути з контрольно-ревізійними органами у ринковій економіці. З цією метою довелося врахувати наявну інформацію із зарубіжного досвіду боротьби з тіньовою економікою, «білокомірцевою злочинністю» та шахрайством на підприємствах. Такий досвід систематично узагальнювався органами ВБРСВ та Координаційним бюро з кримінології СРСР. Суттєві його узагальнення зроблено в період запровадження в СРСР підприємств з іноземним капіталом та створенням на базі Мінфіну СРСР такої організації як «Інаудит».

Під час підготовки рішень з цього питання на вимогу партійних органів СРСР правоохоронні органи готували зауваження та пропозиції. Такий процес був тривалим. Спочатку прийняли рішення політбюро ЦК КППС від 19.08.1986 р. «Про можливість створення спільних підприємств». У кінцевому підсумку вийшла Постанова Ради Міністрів СРСР від 13.01.1987 р. «Про порядок створення на території СРСР спільних підприємств за участю радянських організацій, фірм капіталістичних країн та країн, що розвиваються».

Пропозиції стосовно організації контролю за діяльністю спільних підприємств було чимало. Зупинилися на створенні на базі Головного управління валютного контролю Мінфіну СРСР акціонерного товариства «Інаудит». Згідно з постановою № 1033-245 Ради Міністрів СРСР «Про створення радянської аудитор-

ської організації», засновниками «Інаудиту» виступили близько десятка різних державних установ СРСР.

Основними завданнями «Інаудиту» визначили: «надання аудиторських та консультаційних послуг діючим в СРСР і закордоном спільним підприємствам, учасниками яких є радянські організації, а у випадках, визначених Мінфіном СРСР – радянськими міністерствами і організаціями, що виконують підрядні роботи за кордоном і на території СРСР за участю іноземних організацій та фірм.

Офіційно все мало вигляд контролю на демократичних засадах. З іншого боку, тасмними директивами правоохоронним органам давалась настанова створювати умови для діяльності спільних підприємств. Захищати їх від корупції та хабарництва з боку радянських чиновників. Водночас без втручання їх в діяльність, контролювати реальні наміри за допомогою агентури та інших оперативних можливостей. Безперечно, що «Інаудит» був в центрі уваги оперативних підрозділів КДБ та ГУ БХСС.

Структурний підрозділ «Інаудит» створили і в Україні при Мінфіні УРСР. «Інаудит» проіснував до 1992 р. – у результаті розпаду СРСР в 1991 р. він також почав розпадатися і на його основі утворювалися окремі фірми.

Натомість в Україні філіал «Інаудиту» СРСР проіснував значно довше. Навіть після прийняття Закону України «Про аудиторську діяльність» намагався конкурувати з іншими аудиторськими фірмами, використовуючи свої зв'язки в Мінфіні України та податкових органах.

Слід також зазначити, що реформування планової економіки розпочалася в Україні ще за часів СРСР. ВР СРСР 26.05.1989 р. прийняла Закон «Про комерцію в СРСР». Також у травні 1987 р. набув чинності закон про індивідуальну трудову діяльність, а 30 червня 1987 р. – Закон «Про підприємство», що передбачав елементи госпрозрахунку. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову № 278 від 22.09.1990 р. «Про заходи щодо створення і розвитку малих підприємств».

Так, поштовх для реформування соціалістичної планової економіки надано в кінці 1980-х рр. ще за часів СРСР. Наведені обставини призвели до створення на початку 1990-х рр. значної кількості кооперативів, малих підприємств та реформування деякою мірою великих підприємств. За таких умов об'єктивно виникло питання реформування бухгалтерського обліку та контрольно-ревізійної діяльності.

Окрім створення «Інаудиту», для спільних підприємств з іноземним капіталом Мінфін СРСР та України вчиняли спробу створення окремих госпрозрахункових підрозділів із надання консультаційних послуг з бухгалтерського обліку. У кінцевому підсумку вони виявили свою неспроможність і були трансформовані в інші структури, а деякі з них – в аудиторські фірми. Паралельно створювалися приватні аудиторські та консультативні фірми. Відбулося перетворення в різні структури також відомчих контрольно-ревізійних апаратів, міністерств та відомств.

Вчинялися у 1989 р. спроби запровадити вивчення аудиту та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в деяких навчальних закладах СРСР. Зокрема Мінфіном СРСР та торгово-промисловою палатою

СРСР проводився у Москві семінар з проблем бух обліку та аудиту спільних підприємств. Основними слухачами були представники «Інаудиту» та спільних підприємств. Інших туди не запрошували. Проведення такого семінару на базі Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка подальшого поширення не набуло. У закладах вищої освіти України продовжували готувати фахівців за програмами старого радянського зразка. Деякою мірою вчинялися спроби сформувати програми під нові тенденції у сфері економіки. Найбільшого поширення набули бухгалтерські курси.

В таких умовах з урахуванням наведених обставин на початку 1990 р. відбулося обговорення з головою постійної комісії ВРУ Володимиром Пилипчуком питання необхідності реформування бухгалтерського обліку та контрольно-ревізійної діяльності. У процесі декількох бесід отримано добро на опрацювання цих питань персонально Володимиром Головачем.

ДРУГЕ. Проблемні питання розробки проєкту Закону України «Про аудиторську діяльність»

На початку 1990 р. Володимир Головач спочатку як експерт постійної комісії ВРУ з економічної реформи, а в 1991 р. як старший науковий консультант розпочав дослідження проблеми реформування бухгалтерського обліку та контрольно-ревізійної діяльності. З'ясувалося, що в Україні існує радянська система у вигляді союзного філіалу «Інаудиту». Мали місце госпрозрахункові підрозділи Мінфіну з надання платних послуг з питань ведення бухобліку. За своєю організаційною структурою вони були непридатні для запровадження аудиторської діяльності у належному вигляді. До того ж «Інаудит» себе скомпрометував своїм монополізмом та іншими негативними явищами.

Потрібно було орієнтуватися на зарубіжний досвід. Країн з розвинутою ринковою економікою та колишніх соціалістичних країн. Зокрема, Польщі, Чехії та країн Прибалтики.

Виявилося, що країни Прибалтики самі знаходяться на стадії розроблення законопроекту. Польща намагається трансформувати свою систему контрольно-ревізійної діяльності відповідно до ринкової економіки. Більш радикально вирішили діяти у Чехії (тоді – Чехословаччина), хоча там також знаходилися на стадії законопроектної роботи. Була система аудиту країн з розвинутою економікою – у них системи аудиту орієнтувалися на повну самоврядність.

Такий підхід вирішили запровадити і в Чехії. Жодних органів суспільного нагляду і державного контролю у цих країнах тоді не існувало.

Прийнято рішення врахувати не тільки світовий досвід, а також реалії вітчизняної економіки та менталітет депутатів та інших прошарків суспільства. Тому довелося діяти у таких напрямках:

- 1) розвивати створення аудиторських фірм;
- 2) створити самоврядну громадську організацію аудиторів;
- 3) розробити концепцію реформування бухгалтерського обліку;
- 4) розпочати розроблення проєкту Закону «Про аудиторську діяльність»;
- 5) включити концепцію реформування бухобліку і

проект Закону до плану роботи Комісії ВР України.

На виконання намічених заходів 26 жовтня 1990 р. зареєстровано рішенням Печерського райвиконкому першу українську економіко-правову аудиторську фірму «Аналітик». Тоді у виконкомі ніхто ще не знав, що таке аудит і довелося запровадити таку назву. Тільки завдяки наявності повноважень ВР України вдалося зареєструвати аудиторську фірму.

Наступним кроком стало створення громадської організації аудиторів України. З цією метою на базі фірми «Аналітик» створили оргкомітет та розпочали розсилати запрошення різноманітним консультативним структурам, що надають бухгалтерські послуги. Також надавали об'яву у центральній пресі. У газеті «Урядовий Кур'єр» повідомили про такий захід: час і місце проведення з'їзду аудиторів України.

З'їзд відбувся у квітні 1992 р. Сам статут зареєстровано 4 червня 1992 р. після тривалого вивчення в Мін'юсти України. Тільки завдяки втручання постійної комісії ВР України статут вдалося зареєструвати.

На з'їзді висловлювалися різні бачення розвитку аудиту в Україні. Так, пан Редько та пані Столярова пропонували одразу створити Аудиторську палату України для сертифікування аудиторів. Також були інші пропозиції. Більше було питань, ніж відповідей.

Головне, в чому вдалося переконати, – це необхідність підготовки необхідного проекту закону. На розгляд з'їзду запропоновано абсолютно демократичний статут, щоб не було підозри створення організації під одну особу.

Подібно до розподілу повноважень у вищих керівних органах у ВР України вирішили створити Раду Співки аудиторів України (САУ) на чолі з головою. Така Рада повинна визначати стратегію Співки, затверджувати плани роботи та нормативні акти роботи Співки.

Виконавчий комітет подібно Кабміну мав функції виконавчого органу, був розпорядником майна та коштів в межах затверджених планів та кошторисів Радою Співки. Як ініціатор створення САУ Володимир Головач запропонував себе на посаду Голови виконкому Співки, що прийнято одностайно.

Пропозиції стосовно Голови Ради Співки обговорювалися у різних аспектах. Зійшлися на тому, що це має бути кандидатура від навчальних чи наукових закладів.

Спочатку Донецька делегація в особі **Галини Социнської** запропонували доктора економічних наук, професора з Донецька. Потім порадилися між собою і вирішили запропонувати кандидатуру киянина, доктора економічних наук, професора **Василя Сопка**. На з'їзді він був відсутній і вони запевнили, що з ним знайдуть порозуміння. Тому Василя Сопка заочно обрали Головою ради САУ ([URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/2151/sopko_2012.pdf?sequence=3](https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/2151/sopko_2012.pdf?sequence=3)).

У подальшому виявилось, що в кандидатурі Василя Сопка не помилилися. Дійсно це був провідний вчений з досить добрим характером, що дало змогу йому уникати зайвих конфліктів. Пан Редько і пані Стоянова відмовилися брати участь у діяльності САУ.

ТРЕТЄ. Зміст проекту Закону України «Про аудиторську діяльність»

На момент створення САУ основні положення

проекту Закону України «Про аудиторську діяльність» розроблено Володимиром Головачем. На з'їзді його не обговорювали, щоб уникнути зайвих дискусій. Прийнято рішення обговорити його на різних рівнях та внести відповідні зміни і доповнення, а потім подати на затвердження Виконкому та Ради Співки.

Дискусія велася на різних рівнях – як у постійному комітеті ВР України, так і серед керівників підприємств, міністерств та відомств. Палкі обговорення були серед аудиторів. Кожен хотів бачити себе в якомусь керівному органі.

Переважна більшість аудиторів добре знають зміст Закону України «Про аудиторську діяльність». Тому зупинимось на *основних проблемних питаннях*.

Головними противниками прийняття Закону виступили КРУ Мінфіну та «Інаудит». Останній розробив власний проект Закону «Про Інаудит», який подав у постійну комісію ВР України з питань зовнішньоекономічної діяльності.

КРУ Мінфіну також підготували власний проект Закону «Про контрольно-ревізійну службу України», в якому планував підпорядкувати собі незалежний аудит.

Обидва законопроекти не було прийнято до розгляду постійною комісією ВР України з питань економічної реформи. Це тільки деякою мірою полегшило подальшу роботу над проектом Закону. Коли законопроект надійшов до Кабміну, то Мінфін в особі КРУ майже на всі статті проекту написав зауваження.

Натомість спочатку необхідно було отримати на законопроект хоч якісь позитивні висновки. Спочатку обговорили проект серед членів САУ. Після низки дискусій досягли порозуміння. Позитивні висновки вдалося також отримати від Співки малих підприємств та деяких інших підприємницьких громадських організацій.

На обговорення законопроект у постійній комісії ВР України з питань економічної реформи серед інших запросили пані Столярову – колишнього працівника КРУ Мінфіну. Вона висловила досить позитивне бачення стосовно законопроект. Вдалося також обговорити законопроект з провідними представниками більшості з числа «червоних директорів». Основний наголос зроблено на те, що підприємницькі структури не будуть перевіряти ревізори КРУ Мінфіну та інші державні контролери. Аудит виступає їхнім помічником та радником ведення бухгалтерії у ринкових умовах.

Завдяки наведеним обставинам законопроект успішно пройшов постійну комісію, Президію та сесію ВР України.

«Слід зазначити, що в преамбулі Закону зазначалось, що він спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів власників. Тим самим, на законодавчому рівні було започатковано особливу самостійну галузь не тільки правового регулювання, а також знань та практичної діяльності. На жаль, така фундаментальна концепція досить складно і тривалий час усвідомлювалася вченими та практиками».

На відміну від нині чинного Закону достатньо змістовно визначено, що таке аудиторська діяльність та аудит. У ст. 3 Закону передбачалося, що ауди-

торська діяльність містить організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг. Для порівняння спробуйте розібратися у новій редакції Закону, що таке аудит і аудиторська діяльність і яка відмінність між ними.

З метою захисту вітчизняних аудиторів ст. 5 передбачала, що аудитором може бути лише громадянин України. Надалі цю норму закону змінили не в кращу сторону.

У ст. 7 йшла мова про зміст аудиторського висновку та інших офіційних документів. Як надалі виявилось, такий підхід повністю узгоджувався з Міжнародними стандартами аудиту, перекладу яких не було у розпорядженні розробників.

За відсутності закону про бухгалтерський облік та інших нормативних актів, що регулювали облік в ринкових умовах, змушені були в цьому законі визначати, що таке публічна бухгалтерська звітність. Як показала практика, таке визначення було досить змістовним та зберегло своє значення на майбутнє. Головне – складовою частиною публічної бухгалтерської звітності є аудиторський висновок. Проти цього Мінфін намагався постійно боротися і повністю ігнорувати тривалий час у нормативних актах з бухобліку.

Найбільш актуальною була ст. 10 «Обов'язкове проведення аудиту». Пропонуватися досить виважений підхід до підтвердження достовірності та повноти річного балансу і звітності комерційних банків, фондів, бірж, компаній, кооперативів та відомств та інших господарюючих суб'єктів незалежно від форм власності та видів діяльності, звітність яких офіційно оприлюднюється, за винятком тих установ та організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету і не займається підприємницькою діяльністю, а також суб'єктів з річним господарським оборотом у розмірі не більше як двісті неоподаткованих мінімумів.

Саме цей пункт Закону найбільше викликав згодом заперечень, особливо з боку Мінфіну та податкових органів, які тоді приймали звітність і намагалися майже приймати її без аудиторських звітів.

Негативну роль в цьому питанні відіграла також ВР України II скликання, сформована у 1994 р. через рік після прийняття Закону. Не на висоті виявився саме Комітет з економічних реформ ВР України, де першим заступником обрали пані Кужель. Саме її в 1994 р. обрали Президентом САУ. Володимир Головач під час обрання склав з себе повноваження голови Виконкому Спілки, оскільки не побачив себе у подальших планах розвитку аудиту.

Історія діяльності САУ – це зовсім окрема тема, яка чекає своїх дослідників.

Вищенаведений п. 1 ст. 10 Закону спочатку ігнорували на практиці чиновники Мінфіну та податкової. Потім зупинили дію ВР України. Через короткий термін її відновили, але в обмеженому вигляді. Хоча обов'язкове проведення аудиту запропонували у 1995 р. за наслідками діяльності у 1994 р.

У низці публікацій досить односторонньо тлумачать зазначені положення Закону стосовно обов'язкового аудиту. Мовляв, це був «перегиб» у бік тотального аудиту. Насправді це був підхід, що повністю відповідав су-

часному стану проведення аудиту. Мова йшла про аудит суб'єктів підприємницької діяльності звітність яких офіційно оприлюднюється і господарський оборот не перевищує 200 мінімальних зарплат. Зазначену проблему належало регулювати шляхом встановлення чіткого переліку суб'єктів, звітність яких оприлюднюється, та розміром річного обороту. Замість такого підходу вирішили максимально звести нанівець дію Закону «Про аудиторську діяльність» – з метою популізму та в угоду великим підприємницьким структурам, які не бажали оприлюднювати звітність.

Цього не сталося. Проти такої позиції ВР України і новообраного Комітету з економічної реформи заявили протест аудитори. Він виявився стихійним, але достатньо організованим.

Тут знову не обійшлося без Володимира Головача, який намагався бути осторонь від діяльності САУ на чолі з пані Кужель – першого заступника Голови Комітету ВР України з економічної реформи. До того ж він нещодавно звільнився з посади першого заступника Міністра юстиції України. Натомість аудитори почали заявляти, що негоже ініціатору створення аудиту в Україні бути осторонь від протидії руйнації аудиту. Довелось погодитися.

Прийнято рішення провести з'їзд аудиторів України. Такому зібранню намагалися всіяко протидіяти. Водночас він відбувся саме у вигляді з'їзду аудиторів Україна, а не САУ. Організатором виступила аудиторська фірма «Аналітик». Завчасно замовили зал на тисячу місць у НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського». Коли прийшли, то його відмовилися відчиняти і тому спочатку зібралися в сквері, а потім терміново перебралися в інше приміщення. Прийнято звернення на адресу Голови ВР України та Президента України. Це певною мірою дало свій позитивний результат. На з'їзді був присутній член комітету ВР України з економічної реформи. Керівництво комітету не з'явилося, хоча їх запрошували. На їхню адресу висловили відповідні зауваження. Більш детальний репортаж оприлюднено в одному з номерів журналу «Економіка. Фінанси. Право».

Зазначений з'їзд згуртував аудиторів України, але не надовго. Відновлення аудиту, крім позитиву, призвело до утворення різного роду угруповань і подачі законопроектів стосовно реформи аудиту.

Ст. 12 Закону передбачала сертифікацію аудиторів (визначення кваліфікаційної придатності).

Термін чинності сертифікату не повинен перевищувати п'яти років. Термін його чинності в конкретному випадку мала право встановлювати Аудиторська палата України (АПУ).

Такий термін передбачено з метою підвищення кваліфікації аудиторів кожні п'ять років. Натомість наприкінці скликання АПУ всупереч Закону встановили щорічні та інші обов'язкові платні форми підвищення кваліфікації.

Термін чинності сертифікатів продовжували тільки шляхом повторної здачі іспитів під приводом, що завчасно не надали заяви на його продовження. В результаті наведеного та інших фактів АПУ розпочала зловживати наданими їй повноваженнями.

Ст.ст. 14-16 регламентували створення та діяльність АПУ. Під час підготовки закону передбачалося,

що АПУ буде виконувати повноваження на зразок нинішнього органу суспільного нагляду. Хоча на період підготовки Закону у цивілізованому світі домінував самоврядний аудит. Такий підхід не тільки враховував вітчизняні реалії стосовно належного розвитку аудиту, а також був суттєвим кроком у розрахунку на майбутнє.

Натомість сталося не так, як гадалося. АПУ сама себе скомпрометувала своєю негативною діяльністю. Особливо відзначилися аудитори, делеговані САУ до АПУ і в подальшому навіть з'їздом аудиторів, а також її керівники. З приводу таких негараздів виникало безліч конфліктів.

Водночас аудитори не спромоглися знайти порозуміння, щоб напрацювати відповідні зміни до Закону, що розраховані на його конструктивне вдосконалення. Протириччя серед аудиторів зіграли проти них.

У першій редакції Закону значні повноваження стосовно формування АПУ отримала САУ. Всього передбачалося 20 членів АПУ, з яких 5 делегувала САУ, 5 – Міністерства та відомства, а також по 5 представників від навчальних та наукових закладів делегували САУ і Міністерства і відомства.

На превеликий жаль, САУ не спромоглася стати єдиною самоврядною громадською організацією аудиторів України. Аудитори всупереч здоровому глузду розпочали створювати цілу низку громадських організацій аудиторів. Робилися спроби створити Указом Президента України Аудиторський комітет України. Його утворення заблоковано – це окрема епопея.

Володимир Головач після невдалих спроб спрямувати аудиторський рух на позитив змінив напрям своєї діяльності. У 1996 р. його призначено заступником Міністра юстиції, а потім першим заступником.

За період знаходження на цих посадах вдалося зберегти від повної руйнації Закон «Про аудиторську діяльність», передбачити аудит у Цивільному та Господарському кодексах України.

Також від імені Міністерства ним розроблено та внесено на затвердження Кабміну у 1997 р. Концепцію реформування бухгалтерського обліку в Україні. Довести до рівня законопроекту зазначену концепцію не вдалося. Відбулася зміна керівництва Міністерства юстиції.

Відсутність закону «Про бухгалтерський облік» стало суттєвою перепоною на шляху розвитку аудиту в Україні. Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» спромоглися прийняти тільки в липні 1999 р. і то не в кращому вигляді. В ньому не було питань, пов'язаних з аудитом, їх запровадили набагато пізніше.

Слід зазначити, що ще постановою «Про введення в дію Закону України «Про аудиторську діяльність» Кабміну доручалося до 1 червня 1993 р. подати на розгляд ВР України проект Закону «Про бухгалтерський облік». Подання такого закону ігнорували з метою проведення безконтрольної приватизації.

Також ВР України прийняла постанову, що термін «аудит» повинен вживатися тільки до незалежного фінансового контролю відповідно до Закону «Про аудиторську діяльність». Такий підхід протримався недовго. Наступні скликання ВР України не помічали власної постанови. Відкрили скриньку Пандори. Термін аудит

набув глобального поширення. Всі намагаються, де тільки можна, його вживати. Не розуміють різницю між англійською та українською мовами, де терміни вживаються по-іншому. В українській мові одне явище або предмет можливо позначити декількома термінами. В англійській навпаки – один термін позначає декілька явищ або предметів. Ще за часів мого (Володимира Головача) перебування в Мінюсти вносили на розгляд Кабміну і ВР України Закон «Про закони», де передбачався порядок прийняття законів. Його так і не прийняли. Наступні скликання не здійснили такий крок і дотепер. Тому існує плутанина. Прикладом є прийняття нового Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який поруч з позитивом містить низку негараздів, але це окрема тема.

Законопроект підготовлено у завершеному вигляді в I пол. 1992 р. Тривалий час йшло його обговорення серед членів САУ з метою знайти конструктивне порозуміння. Зайняло значний час погодження законопроекту з провідними депутатами більшості з числа «червоних директорів». Неодноразово приймалися спроби погодити законопроект з Міністерствами, зокрема КРУ, але позитивного результату досягнуто не було.

Досягти домовленості про організаційне забезпечення діяльності майбутньої АПУ вдалося з Міністерством статистики.

Саме тоді через постійну комісію ВРУ з економічних реформ проходили законопроекти з питань діяльності Мінстату. Тому в заключному варіанті Закону передбачено, що організаційне забезпечення діяльності майбутньої АПУ покладається на САУ і Мінстат.

МІЖНАРОДНА РОЛЬ ЗАКОНУ

ВР України I скликання мала тісну співпрацю із законопроектною роботою з республіками колишнього СРСР. Виявилось, що найбільше в питаннях реформування контрольно-ревізійної діяльності «просунулася» Україна.

Напрацьований законопроект «Про аудиторську діяльність» передано іншим колишнім союзним республікам.

Найбільш оперативно спрацювала Республіка Узбекистан, де менше всього виявилось погоджень та обговорень: вони прийняли такий Закон 9 грудня 1992 р. Республіка Казахстан – 18 жовтня 1993 р. Республіка Білорусь – 8 листопада 1994 р.

Натомість російська федерація не спромоглася прийняти Закон. 22 грудня 1993 р. Указом президента росії затверджено тимчасові правила аудиторської діяльності, які діяли до 7 серпня 2001 р., коли прийняли відповідний Закон. Як не дивно, тексти прийнятих Законів співпадали і навіть дублювали український законопроект.

Іншим шляхом пішли республіки Прибалтики. Їхнє ставлення до колишніх радянських республік було занадто обережним. Водночас прийняте законодавство виявилось подібним до українського законопроекту в концептуальному підході.

Виникає цілком слушне питання: що мав з цього всього Володимир Головач як ініціатор створення системи аудиту в Україні? Створив першу аудиторську фірму, здійснив заходи зі створення Співки аудиторів в Україні, підготував та практично впровадив Закон України «Про аудиторську діяльність».

Чому систему аудиту не було організовано під себе з метою отримання доходу?

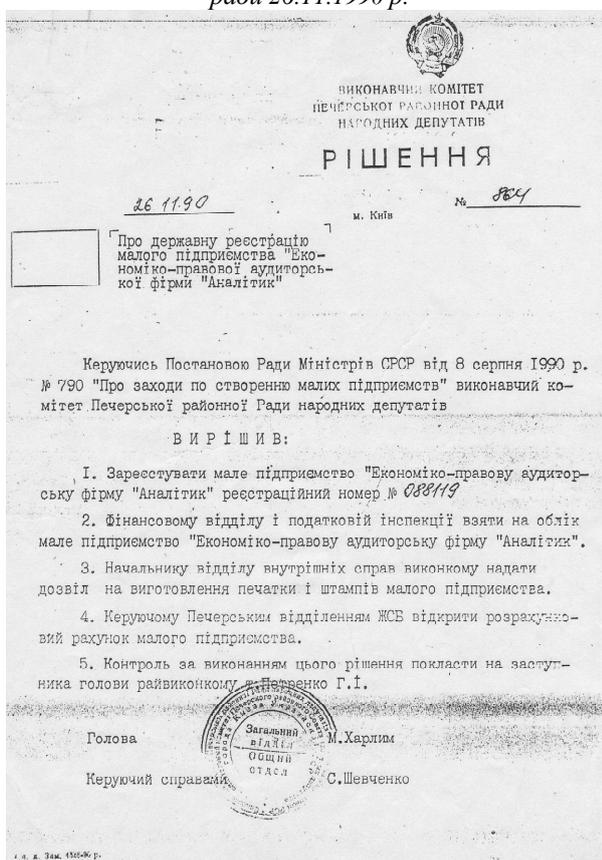
Як писав Великий Кобзар:

*У всякого своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає...*

Володимир Головачу випала доля мурувати аудит в Україні. Іншим дійовим особам – інше призначення. Так сталося, що у 1995 р. його вивели зі складу АПУ. Потім після звільнення з посади першого заступника Міністра юстиції України йому довелося отримувати на загальних засадах сертифікат аудитора знову, а також мати справу з іншими випадками та посяганнями. Це сприймалося як закономірне. Доволі часто приємного було мало. Особливо, коли ганьбили чи підлаштовували під себе вітчизняний аудит. Навіть за таких умов жодних образ не було, все сприймалося спокійно і без зайвих скандалів.

Водночас вдячний багатьом колегам за підтримку навіть в лиху годину, за конструктивну співпрацю. Без спільної роботи не було б такого результату. Натомість могло бути краще за наявності порозуміння і менших особистих амбіцій повернути аудит на свою користь.

Документ про реєстрацію аудиторської фірми «Аналітик», першої аудиторської компанії в Україні, – Постанова Виконавчого комітету Печерської районної ради 26.11.1990 р.

ВИСНОВОК

1. Всупереч проблемам і негараздам Закон України «Про аудиторську діяльність» проіснував з 1993 р. до 2017 р., майже 25 років – чверть століття.

2. Прийнятий йому на зміну Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» недостатньо врахував позитивне надбання аудиторів стосовно можливого вдосконалення аудиторської діяльності в Україні.

3. Нинішньому поколінню аудиторів України необхідно знайти порозуміння з подальшого вдосконалення вітчизняного аудиту.

4. Максимально стимулювати наукові дослідження проблем аудиторської діяльності шляхом запровадження відповідних програм, надання грантів, проведення конкурсів та здійснення інших заходів. Без науки неможливо вдосконалювати практику.

5. Доцільно розпочати вести «Літопис історії аудиту в Україні» на загальнодержавному рівні.

6. Частіше проводити в режимі онлайн різноманітні семінари і подібні заходи з обговорення актуальних проблем аудиту.

7. Не зайвим буде проведення опитувань та анкетування серед аудиторів з важливих питань із вдосконалення аудиторської діяльності.

Володимир Володимирович ГОЛОВАЧ

Подяка Володимиру Володимировичу Головачу за підготовку проекту Закону України «Про аудиторську діяльність», 10.06.1993 р.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

LAW OF UKRAINE "ON AUDITING ACTIVITY"

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 23, ст. 243)

Цей Закон визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні і спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів власника.

Прийняття Верховною Радою України – Закон № 3125-ХІІ від 22.04.1993

Введення в дію, підстава – документ 3126-ХІІ «Про порядок введення в дію Закону України "Про аудиторську діяльність"» від 29.05.1993

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Сфера дії Закону

Положення цього Закону діють на території України і поширюються на усі господарюючі суб'єкти незалежно від форм власності та видів діяльності, органи державної виконавчої влади.

Стаття 2. Законодавство про аудиторську діяльність

Аудиторська діяльність регулюється цим Законом, іншими законодавчими і нормативними актами України. У випадках, якщо міжнародним договором, в якому бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що містить цей Закон, то застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 3. Аудиторська діяльність

Аудиторська діяльність включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг.

Аудиторські послуги можуть надаватись у формі аудиторських перевірок (аудиту) та пов'язаних з ними експертиз, консультацій з питань бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, аналізу фінансово-господарської діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності фізичних та юридичних осіб.

Прибуток (доход) від аудиторської діяльності оподатковується згідно з чинним законодавством.

Стаття 4. Аудит

Аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.

Аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення.

Аудит може проводитись з ініціативи господарюючих суб'єктів, а також у випадках, передбачених чинним законодавством (обов'язковий аудит).

Затрати на проведення аудиту відносяться на собівартість товару (продукції, послуг).

Стаття 5. Аудитор

Аудитором може бути громадянин України, який має кваліфікаційний сертифікат про право на заняття аудиторською діяльністю на території України.

Аудитор має право займатися аудиторською діяльністю індивідуально, створити аудиторську фірму, об'єднатися з іншими аудиторами в спілку з дотриманням вимог цього Закону та інших законів України.

Для здійснення аудиторської діяльності одноособово аудитор повинен на підставі чинного сертифікату отримати ліцензію.

Аудиторам забороняється безпосередньо займатися торговельною, посередницькою та виробничою діяльністю, що не виключає їх права отримувати дивіденди від акцій та доходи від інших корпоративних прав.

Аудитором не може бути особа, яка має судимість за корисливі злочини.

Стаття 6. Аудиторська фірма

Аудиторська фірма – це організація, яка має ліцензію на право здійснення аудиторської діяльності на території України і займається виключно наданням аудиторських послуг.

Аудиторські фірми можуть створюватися на основі будь-яких форм власності.

Загальний розмір частки засновників (учасників, акціонерів) аудиторської фірми, які не є аудиторами, у статутному фонді не може перевищувати 30 відсотків.

Аудиторській фірмі дозволяється здійснювати аудиторську діяльність лише за умови, якщо у ній працює хоча б один аудитор.

Керівником аудиторської фірми може бути тільки аудитор.

Стаття 7. Аудиторський висновок та інші офіційні документи

Аудиторський висновок – це офіційний документ, засвідчений підписом та печаткою аудитора (аудиторської фірми), який складається у встановленому порядку за наслідками проведення аудиту і містить в собі висновок стосовно достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності.

Аудиторські послуги у вигляді консультацій можуть надаватися усно або письмово з оформленням довідки та інших офіційних документів. Аудиторські послуги у вигляді експертиз оформляються експертним висновком або актом.

Аудиторський висновок аудитора іноземної держави при офіційному його поданні установі, організації або господарюючому суб'єкту України підлягає підтвердженню аудитором України, якщо інше не встановлено міжнародним договором.

Стаття 8. Публічна бухгалтерська звітність

Публічна бухгалтерська звітність складається із аудиторського висновку, балансу, звіту про прибутки і збитки, іншої звітності в межах відомостей, які не становлять комерційну таємницю і визначені законодавством для надання користувачам та публікації.

Аудиторський висновок про достовірність, повноту і відповідність чинному законодавству та встановленим нормативам балансу та інших форм публічної бухгалтерської звітності повинен ґрунтуватися на аналізі достатнього обсягу інформації щодо наслідків фінансово-господарської діяльності, в тому числі на вивченні бухгалтерської звітності і документів, які становлять комерційну таємницю і не підлягають публікації.

Відкриття бухгалтерської звітності, що становить комерційну таємницю, для проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг здійснюється користувачами бухгалтерської звітності.

Стаття 9. Користувачі бухгалтерської звітності

Користувачами бухгалтерської звітності можуть бути уповноважені на підставі законів України представники органів державної влади, юридичні та фізичні особи, зацікавлені в наслідках господарської діяльності суб'єктів, в тому числі: власники, засновники господарюючого суб'єкта, кредитори, інвестори та інші особи, які відповідно до чинного законодавства мають право на отримання інформації, що міститься в бухгалтерській звітності.

Користувачі бухгалтерської звітності мають право виступати замовниками на проведення аудиту та виконання інших аудиторських послуг, визначати обсяги та напрями аудиторських перевірок в межах повноважень, наданих законодавством, установчими документами або окремими договорами.

Стаття 10. Обов'язкове проведення аудиту

Проведення аудиту є обов'язковим для:

1) підтвердження достовірності та повноти річного балансу і звітності комерційних банків, фондів, бірж, компаній, підприємств, кооперативів, товариств та інших господарюючих суб'єктів незалежно від форми власності та виду діяльності, звітність яких офіційно оприлюднюється, за винятком установ та організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету і не займаються підприємницькою діяльністю, а також суб'єктів з річним господарським оборотом у розмірі не більш як двісті мінімальних заробітних плат;

2) перевірки фінансового стану засновників комерційних банків, підприємств з іноземними інвестиціями, акціонерних товариств, холдінгових компаній, інвестиційних фондів, довірчих товариств та інших фінансових посередників;

3) емітентів цінних паперів;

4) державних підприємств при здачі в оренду цілісних майнових комплексів, приватизації, корпоратизації та інших змінах форми власності;

5) порушення питання про визнання неплатоспроможним або банкрутом.

Проведення аудиту є обов'язковим також в інших випадках, передбачених законами України.

Стаття 11. Відповідальність за дотримання порядку ведення бухгалтерського обліку

Відповідальність за дотримання порядку ведення бухгалтерського обліку, визначеного законодавством України, своєчасне та повне надання бухгалтерської звітності користувачам та аудиторам покладається на керівника господарюючого суб'єкта.

Публічна бухгалтерська звітність повинна бути перевірена аудитором (аудиторською фірмою) і може оприлюднюватися протягом року, наступного за звітним.

Аудиторські перевірки не виключають здійснення державними податковими інспекціями контролю за дотриманням податкового законодавства та виконання контрольних функцій іншими суб'єктами,

уповноваженими на це законами України.

Розділ II. СЕРТИФІКАЦІЯ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 12. Сертифікація аудиторів

Сертифікація (визначення кваліфікаційної придатності) аудиторів здійснюється Аудиторською палатою України.

Право на отримання сертифікату мають громадяни України, які здобули вищу освіту, певні знання з питань аудиту та досвід роботи не менше трьох років підряд на посадах аудитора, ревізора, бухгалтера, юриста, фінансиста або економіста. Наявність певних знань з питань аудиту визначається шляхом проведення відповідного іспиту.

Особи, які не склали іспиту, мають право повторно скласти його не раніш як через рік після прийняття рішення Аудиторською палатою України.

Термін чинності сертифікату не може перевищувати п'яти років.

Члени Аудиторської палати України підлягають сертифікації у встановленому порядку.

Особи, делеговані до Аудиторської палати України першого скликання, підлягають сертифікації з дотриманням вимог цього Закону, за винятком складання іспиту.

Стаття 13. Ліцензування аудиторської діяльності

Ліцензія (дозвіл) на заняття аудиторською діяльністю надається Аудиторською палатою України окремим аудиторам або аудиторським фірмам з дотриманням вимог цього Закону та інших законів України.

Клопотання про отримання ліцензій подається до Аудиторської палати України після державної реєстрації аудиторської фірми або окремого аудитора як суб'єкта підприємницької діяльності.

За видачу ліцензії стягується плата у розмірі п'яти мінімальних заробітних плат, яка спрямовується до державного бюджету.

Термін чинності ліцензій не може перевищувати п'яти років.

Розділ III. АУДИТОРСЬКА ПАЛАТА УКРАЇНИ

Стаття 14. Повноваження Аудиторської палати України

Повноваження Аудиторської палати України визначаються цим Законом та Статутом Аудиторської палати України.

Статут Аудиторської палати України підлягає затвердженню двома третинами голосів від загальної кількості членів палати.

Аудиторська палата України здійснює сертифікацію і ліцензування суб'єктів, що мають намір займатися аудиторською діяльністю, затверджує програми підготовки аудиторів, норми і стандарти аудиту, веде Реєстр аудиторських фірм та аудиторів, які одноособово надають аудиторські послуги.

Затвердження норм і стандартів аудиту є виключним правом Аудиторської палати України. Затверджені Аудиторською палатою України норми і стандарти аудиту є обов'язковими для дотримання підприємствами, установами та організаціями.

Стаття 15. Створення Аудиторської палати України

Аудиторська палата України створюється і функціонує як незалежний, самостійний орган на засадах самоврядування.

Аудиторська палата України є юридичною особою, веде відповідний облік та звітність.

Аудиторська палата України набуває повноважень юридичної особи від дня реєстрації у Міністерстві юстиції України на підставі заяви та Статуту, затвердженого в порядку, передбаченому цим Законом. Плата за реєстрацію не справляється.

Аудиторська палата України формується шляхом делегування до її складу п'яти представників від професійної громадської організації аудиторів України, по одному представникові від Міністерства фінансів України, Головної державної податкової інспекції України, Національного банку України, Міністерства статистики України, Міністерства юстиції України та окремих фахівців від навчальних, наукових та інших організацій.

Фахівці від навчальних, наукових та інших організацій делегуються за їх згодою професійною громадською організацією аудиторів України в кількості п'яти представників і по одному представнику за пропозицією Міністерства фінансів України, Головної державної податкової інспекції України, Національного банку України, Міністерства статистики України та Міністерства юстиції України.

Порядок делегування визначається відповідно з'їздом, правлінням, колегією або іншим вищим керівним органом з дотриманням вимог статті 12 цього Закону.

Загальна кількість членів Аудиторської палати України становить двадцять осіб.

Аудиторська палата України створює на території України регіональні відділення, повноваження яких визначаються Аудиторською палатою України.

Ведення поточних справ в Аудиторській палаті України здійснює Секретаріат, який очолює завідуючий. Завідуючий Секретаріатом несе персональну відповідальність за ефективне використання майна та коштів Аудиторської палати України і створення належних умов для виконання функціональних обов'язків її членами.

Стаття 16. Діяльність Аудиторської палати України

Термін повноважень членів Аудиторської палати України не може перевищувати п'яти років.

Термін повноважень членів Аудиторської палати України першого скликання не може перевищувати трьох років.

Персональний склад Аудиторської палати України підлягає щорічній ротації в кількості не менше трьох членів.

Ротація здійснюється на підставі визначення особистого рейтингу членів Аудиторської палати України шляхом таємного анкетування аудиторів України.

Результати анкетування затверджуються Аудиторською палатою України.

Призначення нових членів Аудиторської палати України замість вибулих здійснюється у встановленому порядку.

Всі рішення Аудиторської палати України приймаються на її засіданні простою більшістю голосів при наявності двох третіх її членів, за винятком рішень, передбачених частиною другою статті 14 цього Закону. В окремих випадках, що підлягають визначенню в Статуті Аудиторської палати України, рішення можуть прийматися шляхом письмового опитування.

При рівності голосів перевага надається рішенню, за яке проголосував головуючий.

Засідання Аудиторської палати України веде головуючий, функції якого виконують по черзі всі члени палати в алфавітному порядку їх прізвищ.

Члени Аудиторської палати України виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Матеріальні витрати на сертифікацію покриваються за рахунок осіб, що претендують на отримання сертифікатів, у розмірах, які визначаються Аудиторською палатою України.

Розділ IV. ПРОФЕСІЙНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРІВ УКРАЇНИ

Стаття 17. Створення професійної громадської організації аудиторів України

Аудитори України мають право об'єднатися в громадську організацію за професійними ознаками (Спілку аудиторів України), дотримуючись вимог цього Закону та інших законів України.

Спілка аудиторів України повинна мати фіксоване індивідуальне членство в особі окремих аудиторів або їх колективів.

Спілка аудиторів України може відкривати місцеві осередки при наявності в них не менше п'яти аудиторів, які є членами Спілки. Відкриття місцевих осередків не є обов'язковим.

Стаття 18. Повноваження професійної громадської організації аудиторів України (Спілки аудиторів України)

Повноваження професійної громадської організації аудиторів України визначаються цим Законом, Законом України "Про об'єднання громадян" (2460-12) та Статутом професійної громадської організації аудиторів України (Спілки аудиторів України).

З метою забезпечення соціального захисту своїх членів Спілка аудиторів України може створювати відповідні фонди, в тому числі фонд соціального страхування.

У порядку, встановленому цим Законом, Спілка аудиторів України має право:

делегувати своїх представників до Аудиторської палати України та достроково їх відкликати;

порушувати клопотання про припинення повноважень членів Аудиторської палати України, які делеговані Міністерством фінансів України, Головною державною податковою інспекцією України, Національним банком України, Міністерством статистики України та Міністерством юстиції України;

вносити на розгляд Аудиторської палати України проекти норм і стандартів аудиту.

Рішення та клопотання з питань делегування, відкликання та припинення повноважень членів Аудиторської палати України приймаються з'їздом Спілки аудиторів України або правлінням з наступним затвердженням таких рішень з'їздом.

Розділ V. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ТА НАДАННЯ ІНШИХ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Стаття 19. Загальні умови проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг

Аудитор може надавати аудиторські послуги індивідуально або як працівник аудиторської фірми.

Аудитор має право індивідуально надавати аудиторські послуги тільки з дня отримання ліцензії на підставі чинного сертифіката.

Аудиторська фірма має право надавати аудиторські послуги з дня отримання ліцензії і за наявності в її складі хоча б одного аудитора, що має чинний сертифікат.

Забороняється займатися наданням аудиторських послуг органам державної виконавчої влади, виконавчим

органам місцевих Рад народних депутатів, контрольно-ревізійним установам, що мають державно-владні повноваження, а також окремим особам, яким законами України заборонено здійснювати підприємницьку діяльність.

Стаття 20. Підстави для проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг

Аудит проводиться на підставі договору між аудитором (аудиторською фірмою) та замовником.

Аудиторські послуги у вигляді консультацій можуть надаватися на підставі договору, письмового або усного звернення замовника до аудитора (аудиторської фірми).

В договорі на проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг передбачаються предмет і термін перевірки, обсяг аудиторських послуг, розмір і умови оплати, відповідальність сторін.

Замовник має право вільного вибору аудитора (аудиторської фірми) з дотриманням вимог цього Закону.

Замовник зобов'язаний створити аудитору (аудиторській фірмі) належні умови для якісного виконання аудиту.

Стаття 21. Звіт про наслідки аудиту

Виконання аудитором (аудиторською фірмою) договору визначається актом прийому-здачі аудиторського висновку або іншого офіційного документа.

Аудиторський висновок складається з дотриманням відповідних норм та стандартів і повинен містити підтвердження або аргументовану відмову від підтвердження достовірності, повноти та відповідності законодавству бухгалтерської звітності замовника.

Порядок оформлення інших офіційних документів за наслідками надання аудиторських послуг визначається Аудиторською палатою України з дотриманням вимог цього Закону та інших актів законодавства України.

Розділ VI. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АУДИТОРІВ І АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ

Стаття 22. Права аудиторів і аудиторських фірм

Аудитори і аудиторські фірми України мають право:

1) самостійно визначати форми і методи аудиту на підставі чинного законодавства, існуючих норм і стандартів, умов договору із замовником, професійних знань та досвіду;

2) отримувати необхідні документи, які мають відношення до предмету перевірки і знаходяться як у замовника, так і у третіх осіб.

Треті особи, які мають у своєму розпорядженні документи стосовно предмету перевірки, зобов'язані надати їх на вимогу аудитора (аудиторської фірми). Зазначена вимога повинна бути офіційно засвідчена замовником;

3) отримувати необхідні пояснення в письмовій чи усній формі від керівництва та працівників замовника;

4) перевіряти наявність майна, грошей, цінностей, вимагати від керівництва господарюючого суб'єкта проведення контрольних оглядів, замірів виконаних робіт, визначення якості продукції, щодо яких здійснюється перевірка документів;

5) залучати на договірних засадах до участі в перевірці фахівців різного профілю.

Стаття 23. Обов'язки аудиторів і аудиторських фірм

Аудитори і аудиторські фірми зобов'язані:

1) належним чином надавати аудиторські послуги, перевіряти стан бухгалтерського обліку і звітності замовника, їх достовірність, повноту і відповідність чинному законодавству та встановленим нормативам;

2) повідомляти власників, уповноважених ними осіб, замовників про виявлені під час проведення аудиту недоліки ведення бухгалтерського обліку і звітності;

3) зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг. Не розголошувати відомості, що становлять предмет комерційної таємниці, і не використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;

4) відповідати перед замовником за порушення умов договору відповідно до чинних законодавчих актів України;

5) обмежувати свою діяльність наданням аудиторських послуг та іншими видами робіт, які мають безпосереднє відношення до надання аудиторських послуг у формі консультацій, перевірок або експертиз.

Стаття 24. Спеціальні вимоги

Забороняється проведення аудиту:

1) аудитором, який має прями родинні стосунки з керівництвом господарюючого суб'єкта, що перевіряється;

2) аудитором, який має особисті майнові інтереси у господарюючого суб'єкта, що перевіряється;

3) аудитором – членом керівництва, засновником або власником господарюючого суб'єкта, що перевіряється;

4) аудитором – працівником господарюючого суб'єкта, що перевіряється;

5) аудитором – працівником, співвласником дочірнього підприємства, філії чи представництва господарюючого суб'єкта, що перевіряється.

Розділ VII. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АУДИТОРІВ ТА АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ

Стаття 25. Цивільно-правова відповідальність аудиторів та аудиторських фірм

За неналежне виконання своїх зобов'язань аудитор (аудиторська фірма) несе майнову та іншу відповідальність, визначену в договорі відповідно до чинного законодавства.

Розмір майнової відповідальності аудиторів (аудиторських фірм) не може перевищувати фактично завданих замовнику збитків з їх вини.

Всі спори майнового характеру між аудитором (аудиторською фірмою) та замовником вирішуються у встановленому порядку з дотриманням вимог цього Закону.

Стаття 26. Інші види відповідальності аудиторів

За неналежне виконання своїх професійних обов'язків до аудитора Аудиторською палатою України можуть бути застосовані стягнення у вигляді попередження, зупинення дії сертифікату та ліцензії на строк до одного року або анулювання сертифікату та ліцензії.

Стаття 27. Припинення чинності сертифікату та ліцензії

Припинення чинності сертифікату або ліцензії на аудиторську діяльність здійснюється на підставі рішення Аудиторської палати України у випадках:

1) встановлення неодноразових фактів низької якості аудиторських перевірок;

2) систематичного чи грубого порушення чинного законодавства України, встановлених норм та стандартів аудиту.

Порядок припинення чинності сертифікату та ліцензії на аудиторську діяльність визначається Аудиторською палатою України.

Рішення Аудиторської палати України щодо припинення чинності сертифікату та ліцензії можуть бути оскаржені до суду або арбітражного суду.

Розділ VIII. ОБОВ'ЯЗКИ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДИТУ

Стаття 28. Укладання договору на проведення аудиту

Господарюючі суб'єкти, для яких законодавством встановлено обов'язкове проведення аудиту, зобов'язані до 1 грудня поточного року повідомити відповідним податковим інспекціям про укладання договору на аудиторську перевірку.

Стаття 29. Подання аудиторського висновку до податкової інспекції

Господарюючі суб'єкти, зазначені в пункті 1 статті 10, повинні подати аудиторський висновок та інші документи публічної бухгалтерської звітності до відповідної податкової інспекції України протягом дев'яти місяців року, що настає за звітним.

Подання аудиторського висновку до відповідної податкової інспекції здійснюється не пізніше десяти днів після закінчення аудиторської перевірки. В разі неподання або несвоєчасного подання аудиторського висновку відповідним податковим інспекціям з вини господарюючого суб'єкта до нього застосовуються фінансові санкції та адміністративні штрафи, передбачені законодавчими актами України.

Стаття 30. Відповідальність господарюючого суб'єкта при проведенні аудиту

Керівництво господарюючого суб'єкта відповідно до законів України несе персональну відповідальність за повноту та достовірність бухгалтерських та інших документів, які надаються аудитору (аудиторській фірмі) для проведення аудиту.

В разі виявлення фактів недостовірності або неповноти бухгалтерських документів аудитор (аудиторська фірма) зобов'язаний повідомити замовника не пізніше дня закінчення перевірки або надання інших послуг.

Президент України Л. КРАВЧУК
м. Київ, 22 квітня 1993 року N 3125-XII

Опубліковано: Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993р. *Голос України*. 1993. 29 травня. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3125-12/ed19930422#Text>

Володимир ГОЛОВАЧ. "Практика – критерій істини. Без теорії практика сліпа"

Volodymyr HOLOVACH. "Practice is the criterion of truth. Practice is blind without theory"

Першим відкриває серію інтерв'ю визначних особистостей у своїй сфері Шеф-редактор нашого Журналу **Володимир Володимирович Головач**, ініціатор створення Співки аудиторів України та першого на території України Закону про Аудиторську діяльність. Особистість, якій вдається втілювати дві найважливіших галузі у державі – ПРАВНИЧУ та ФІНАНСОВУ. Крім того, вдало працювати і в науковій та практичній сферах.

Любить аудиторську діяльність і робить усе для її розвитку... цінує науку і постійно працює у цій царині. Заслужений юрист України, засновник першої на теренах України аудиторської компанії, люб'язно поділився з нами своїми думками.

– **Шановний Володимире Володимировичу**, редакція журналу «Економіка. Фінанси. Право» працює вже 3-й десяток. Звідки ідея створення та що найбільше запам'яталось?

– Ідея створення журналу полягає в тому, що практика аудиту не може існувати без науково-методичного забезпечення. Практика – критерій істини. Без теорії практика сліпа.

– Як вам вдалось першому створити Аудиторську компанію на теренах України?

– Аудиторська компанія була створена у листопаді 1990 р. ще за часів радянського союзу. Саме поняття аудиту було не відомо широкому загалу, на відміну від сьогодні, коли будь-яку перевірку намагаються називати таким модним словом як аудит. Яких тільки аудиту в багатостраждальній Україні не придумали. Натомість у 1990 р. довелося назвати фірму «Економіко-правова аудиторська фірма», щоб деякою мірою було зрозуміло для печерського райвиконкому, що це таке. Взагалі, щоб розповісти про створення аудиторської фірми «Аналітик» і аудиту в Україні, потрібно написати декілька томів.

– Ваш шлях як аудитора... юриста та фінансиста... Що винайшли для себе?

– Аудитор – це фахівець вищої кваліфікації. Професію аудитора отримують не в результаті навчання у вищому навчальному закладі, а після його

закінчення, проходження стажування і складання спеціального іспиту. Спеціальність аудитора поєднує знання бух. обліку, права і бізнесу у різних галузях.

– Які найбільші компанії довелось вести за ці роки?

– Аудиторська фірма мала честь свого часу проводити аудит Національного банку України і цілої низки комерційних банків, великих холдингів і крупних компаній.

– Як вдається поєднувати науку та практику? Що дає вам найбільше натхнення в науці й праці?

– Практика – критерій істини. Без теорії практика сліпа.

– Хто ваш найбільший рушій зараз, ваші побажання науковцям та читачам журналу?

– Бажаю практикам і науковцям постійно підвищувати свій професійний рівень.

– Про що б хотіли розповісти майбутнім поколінням? Ваше слово...

– Майбутнім поколінням раджу вивчати історію свого народу, свого роду, своєї професії. Пам'ятати, чий ви діти і завдяки чому ви маєте певні досягнення.

Розмову вела, Леся Такіда

Валерій БОНДАР. "Кожен з нас щодня робить свій безцінний внесок у зміцнення авторитету аудиторської професії"

Valerii BONDAR. "Every day, each of us makes an invaluable contribution in strengthening the authority of the auditing profession"

«...обираючи АУДИТОРСЬКИЙ ФАХ, людина повинна усвідомити, що ця професія вимагає великої концентрації розуму, постійного вдосконалення та підвищення кваліфікації...»

До 30-річчя однієї з найпотужніших і найперших професійних спільнот аудиторів ми поспілкувались з його очільником.

Валерій БОНДАР – доктор економічних наук, професор, Президент ВПГО «Спілка аудиторів України», Член ради Аудиторської палати України (АПУ), сертифікований аудитор, сертифікований судово-економічний експерт, експерт з інтелектуальної власності, експерт із ризиків, всесвітньо визнаний оцінювач WAVO-WRV, керуючий партнер мережевої міжнародної аудиторської компанії ТОВ «ЕЙЧ ЕЛ Бі ЮКРЕЙН». Член Громадянської ради при ГУ ДФС у м. Києві. Досвід роботи у сфері бухгалтерського обліку й аудиту – 42 роки, зокрема стаж педагогічної роботи у наукових закладах та закладах вищої освіти – понад 14 років.

Які зараз стоять виклики та завдання для спільноти?

Спілка аудиторів України (САУ) – всеукраїнська професійна громадська організація, яка об'єднує сертифікованих аудиторів України. Активно працюючи з 1992 р., САУ сьогодні об'єднує у своїх лавах понад 1000 членів і має свої відділення в кожному обласному центрі країни.

Підґрунтя створення САУ сягає 1990-х рр., коли в Україні почали створюватися перші аудиторські фірми, які й виступили ініціатором її утворення. З цією метою проведено роботу зі встановлення фірм, які стосуються надання послуг із питань бухгалтерського обліку та оподаткування. Всього в Україні їх виявилось близько 50-ти. Саме представники цих фірм 14.02.1992 р. провели установчий з'їзд Спілки аудиторів України.

Протягом року Спілка аудиторів України плідно працювала під керівництвом В.В. Головача над проектом закону України «Про аудиторську діяльність», який було ухвалено 22.04.1993 р., що дало поштовх припливу в аудиторський рух інтелектуалів: учених, юристів, економістів, високопрофесійних бухгалтерів. Значний внесок у розвиток САУ зробили С. Столярова, О. Редько, І. Пилипенко, Н. Гаєвська, О. Кужель, Ю. Фурторянська, Є. Синявський, І. Каштанова, В. Тарас та ін.

Для подальшого розвитку аудиторської діяльності в Україні САУ забезпечила підготовку нормативної бази сертифікації аудиторів, розроблення та впровадження у практику стандартів аудиту, постійне вдосконалення професійних знань аудиторів. Особливу увагу САУ приділяє питанням забезпечення незалежності діяльності аудиторів, дотриманню аудиторами норм і стандартів аудиту та вимог Кодексу етики аудитора, а також питанням якості аудиторських послуг.

Місією Спілки є служіння суспільству через сприяння розвитку та поширенню професії незалежних аудиторів, підвищення значення професії аудитора в Україні для задоволення економічних інтересів суспільства. Спілка підтримує бачення того, що аудиторська професія є дуже важливою для розвитку стійкої та сильної

економіки України.

До того ж аудит є одним з інструментів, який допомагає розвивати міжнародні відносини, оскільки забезпечує довіру до перевіреної фінансової інформації для її користувачів різних рівнів (міжнародного, державного, урядового, підприємства).

Сучасним викликом для аудиторської сфери є труднощі, зумовлені глобальною кризою і загальним станом української економіки в умовах війни та пандемії COVID-19; коли відбуваються значні коливання у валютних курсах та зриваються поставки товарів й енергоресурсів.

Інші проблеми представлені специфічними галузевими складнощами. Серед них доцільно виділити відмінності у стандартах роботи українських та міжнародних компаній, відсутність системи страхування аудиторських ризиків, а також недостатній рівень підготовки українських бухгалтерів і аудиторів. Перераховані причини негативно впливають на престиж професії та знижують рівень довіри бізнес-середовища до вітчизняного аудиторського ринку.

Зауважу: незважаючи на багатолітню практику незалежного аудиту та активне запровадження зарубіжного досвіду, в Україні відсутні підручники чи навчальні посібники, які б відповідали сучасному рівню національної практики аудиторської діяльності. Це зумовлює ризик перетворення майбутніх фахових аудиторів на заручників отримання поверхових, недостатніх і неякісних знань, що є ще одним викликом для аудиторської спільноти.

Що найбільше Вам подобається у професії аудитора?

Аудитор – це професія, яка має суспільне значення. Аудиторська діяльність динамічна і різнопланова. Цим вона і приваблива. Ніколи не знаєш, яку додаткову професію, які нові навички потрібно буде опанувати у процесі чергової перевірки. Також перевагами аудиторського фаху вважаю знайомство з різноманітними видами бізнесу, відчуття значущості професії, гордість

за власні знання та досягнення і, звісно ж, постійне вдосконалення професійних навичок та знань, бо, як відомо, «*учіння – світло, а неучіння – ледь світло... і на роботу!*»

Тобто, обираючи аудиторський фах, людина повинна усвідомити, що ця професія вимагає великої концентрації розуму, постійного вдосконалення та підвищення кваліфікації. Необхідно постійно вчитися, здавати професійні тести, складати іспити, та ще більше самостійно навчатися шляхом вивчення великої кількості професійної літератури до останнього дня своєї кар'єри. Далеко не всім людям це може сподобатися.

Як професія трансформується за ці роки?

Світ навколо нас стрімко змінюється, і темп таких змін уже обчислюють не роками, а місяцями. Диджиталізація економіки, різноманітність криптовалют, витіснення людської праці програмами й роботами – ось основні чинники, що визначають загальні тенденції зміни бізнесу й суспільства.

Аудит не може триматися осторонь цих процесів, тому з урахуванням усіх змін залишається або адаптуватися до нових бізнес-реалій, або закритися у своїх старих форматах і з часом зникнути.

Також неможливо розглядати облік окремо від аудиту. Вони взаємопов'язані. Продуктом бухгалтерського обліку є фінансова звітність, продуктом аудиторської перевірки – думка аудитора стосовно такої фінансової звітності. Тобто попит на фінансову звітність безпосередньо кореспондується з попитом на послуги аудиту. Тому трансформації і майбутнє аудиту залежать від розвитку та збільшення попиту на фінансову звітність.

Однак зазначу, що дотепер залишається чимало проблем у сфері українського аудиту, як:

1. Різна якість надання аудиторських послуг суб'єктами аудиторської діяльності нашого ринку, особливо у здійсненні обов'язкових аудитів фінансової звітності, що пояснюється недосконалістю або відсутністю у низки аудиторських фірм єдиної методології, системи внутрішнього контролю якості та недостатньою кількістю методичних розробок з аудиторського контролю, технологій, єдиної soft-програми для виконання аудиторського завдання, практичного досвіду та необхідних якісних ресурсів для проведення аудиторського завдання якісно та вчасно;

2. Формування справедливої ціни аудиторських послуг – надзвичайно важливо коректно оцінювати ресурси та час для забезпечення проведення якісного аудиту з дотриманням усіх необхідних вимог законодавства та міжнародних стандартів аудиту. Ця оцінка часу безпосередньо впливає на формування ціни аудиторських послуг, що особливо важливо для аудитів підприємств суспільного значення. Трапляються випадки,

коли ціна відрізняється до 10 разів, бо формується в тендерах.

Аудит і тендер – це непов'язані речі, оскільки торг ніколи не призведе до об'єктивності в установленні вартості аудиторських послуг. Також потрібно врахувати й те, що процес підготовки кваліфікованих спеціалістів досить дорогий, адже ми витрачаємо в середньому до 1600 год. (близько 3 років) і понад 60 тис. грн в рік на програми підвищення кваліфікації, не враховуючи отримання професійної кваліфікації на кшталт АССА, проходження сертифікації аудиторів України тощо. Вважаю, що питання формування справедливої ціни суттєво впливає на якість та довіру до самого продукту, який отримує суспільство за результатами аудиту, на можливість користувачів фінансової звітності робити коректні висновки;

3. Різні рівні дотримання вимог законодавства та міжнародних стандартів аудиту до незалежності та надання неаудиторських послуг клієнтами, САДами, НБУ, НКЦПФР, ОСНАДом, АПУ тощо.

Сподіваюся, що такі дії регуляторів, як контроль за якістю, відкриті дискусії щодо проблемних питань та розроблення методичних рекомендацій, інспекції та дисциплінарні провадження, якісна атестація аудиторів, стануть рушійною силою та мотиватором зміни й підвищення якості аудиту в Україні, адже фундамент для майбутніх змін уже було закладено. Окрім того, з 2022 р. набувають чинності нові міжнародні стандарти управління якістю, які мають підняти планку в управлінні якістю надання послуг аудиторських фірм. Сподіваюся, це стане також додатковим поштовхом для аудиторських фірм у нашій країні прислухатись, переглянути свою систему контролю якості та покращити її.

Насамкінець зауважу, що єдиною реальною силою, яка може й повинна впливати на розвиток професії в країні, є самі аудитори та бухгалтери. Від їхньої активності та здатності чітко донести свою думку до регуляторів залежатиме розвиток і майбутнє цієї професії. Важливо створити сильний професійний рух, що стане головним контролером і рушієм цього процесу.

Наші спільні зусилля призвели до створення в державі системи незалежного фінансового контролю – аудиту та захисту прав акціонерів. Кожен з нас щодня робить свій безцінний внесок у зміцнення авторитету аудиторської професії.

Всі ви віддані нашій справі, а для мене ви є надійними партнерами і просто добрими друзями.

Нехай усі поставлені перед вами завдання будуть продуктивними, вирішуйте їх із легкістю. Випадкові перешкоди долайте без зусиль. Цілеспрямовано рухайтесь до успіху!

Розмову вела Лєся Такіда

Геннадій ПЛІС. "Знайдіть справу власного життя і вам ніколи не доведеться працювати!"

Hennadii PLIS. Find the business of your life and you will never have to work!

«...«Хочеш змінити світ – почни з себе». Цей вислів Махатми Ганді, доречний у всі часи. Країна змінюється і змінюються люди, змінюється кожен з нас, і тепер тільки від нас залежить, наскільки ми зможемо змінити все навколо нас, змінити Україну. А починати потрібно із СЕБЕ. Якщо кожен з нас почне змінювати себе, то почнуться зміни довкола нас, тому що МІІ і є Україна...»

«...потрібно переорієнтовуватись не тільки з приводу достовірності звітів компаній, а на АУДИТ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ керівництвом компанії»

Геннадій Володимирович Пліс – кандидат технічних наук, Заслужений економіст України, Голова Державної аудиторської служби України з квітня 2020 р.

– Сьогодні, Ви очолюєте найголовнішу службу Аудиту у нашій Державі! Що вдалось змінити?

– Я би сказав, що склянка всіх змін та покращень помалу наповнюється, і я впевнений, що незабаром нам вдасться наповнити її повністю, досягти всіх поставлених цілей та завдань.

Я прийшов на посаду в досить важкий час як для Служби, так і для країни загалом. Наразі країна перебуває в активній фазі проведення структурних реформ, найважливішою з яких є модернізація управління державними фінансами.

Я неодноразово зазначав, що ефективна система фінансового контролю будь-якої країни є не лише інструментом гарантії прозорості, підзвітності і якості діяльності державних органів, але й дієвим механізмом для забезпечення фінансової стабільності і безпеки країни, досягнення стратегічних цілей держави, ефективності державної політики, підвищення рівня якості життя кожного громадянина.

Державний фінансовий контроль є невід'ємною частиною доброзичесного управління публічними фінансами, тому підвищення інституційної спроможності Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів та вдосконалення інструментарію державного фінансового контролю є одним із пріоритетів Уряду.

Пріоритетом №1 Держаудитслужби є підвищення рівня охоплення державним фінансовим контролем витрат у найбільш ризикових сферах з метою виявлення найбільш небезпечних зловживань, пов'язаних із втратами та недоотриманням фінансових та матеріальних ресурсів, що мають вплив на фінансову безпеку держави, та упередження і відшкодування таких втрат.

Для досягнення цього пріоритету Держаудитслужба вживає заходи для посилення ефективності функції інспектування шляхом фокусування зусиль Держаудитслужби на найбільших фінансових ризиках, захисті реальних (не формальних) державних інтересів, встановлені порушень законодавства, які призвели до втрат та недоотримання активів.

Для цього посилення інституційної спроможності Держаудитслужби наразі зосереджено на підвищенні аналітичних спроможностей, налагодження обміну даними між органами державної влади, насамперед з

органами у системі управління державними фінансами, та побудові ефективної системи відбору найбільш ризикових підконтрольних установ для проведення інспектувань.

– Як долучались до розвитку Аудиту в Україні? Який він зараз у нас?

– Ще 10 років тому основною формою державного фінансового контролю були ревізії і перевірки використання державних коштів, які здійснювалися з метою встановлення законності операцій, виявлення та покарання осіб, винних у допущенні порушень чинного законодавства. Порушення або їх відсутність можуть підтвердити ревізори, але вони не дадуть відповіді на запитання, в чому ж полягають проблеми управління бюджетними коштами і чому не вдається отримати заплановані результати. До того ж ревізори не можуть попередити порушення, оскільки ревізія – це форма подальшого контролю. Однак це все цілком під силу аудиторам!

Наразі можна впевнено стверджувати, що державний фінансовий аудит, поряд з традиційною формою державного фінансового контролю – інспектуванням, зайняв гідне місце у системі державного фінансового контролю в Україні, став дієвим індикатором стану реалізації державної політики як в економіці, так і в соціальній сфері країни.

– Стимули у житті?

– Почну з такої фрази «Знайдіть справу власного життя і вам ніколи не доведеться працювати!» Нашим життям керує мотивація, адже це те, що змушує рухатися вперед. Усі ми чогось прагнемо, ставимо певні вимоги, як того чи іншого домогтися. Тому в усіх нас різна мотивація й різні шляхи її здійснення. Без неї наша робота не буде результативною.

Мене стимулює «Почуття обов'язку і кава». Якщо мені потрібно щось зробити, я не обов'язково чекаю на якусь натхнення або мотивацію. Просто кажу собі, що це треба зробити, сідаю і спокійно роблю, без, як то кажуть, «напрягів». Інколи буває, що не хочеться нічого робити, а треба. Тоді готую собі каву. Це такий ритуал, що надихає. Загалом є бажання розвиватися, тому стараюся виконувати все, що ставлю собі за ціль.

– Чому у вас відбулось отримання декількох вищих освіти?

– Багатьох людей не влаштовує робота за фахом, записаним в їх «першому дипломі»: одним грошей мало, іншим нецікаво стало, третім просто терміново потрібно повністю все у житті змінити. А хтось знайшов непогане місце, начебто й за фахом, але на тлі освіченої молоді відчуває себе «якось не дуже». Я отримував другу вищу освіту, яка радикально відрізняє сферу діяльності попередньої. Насамперед мені необхідні були фундаментальні знання у новій області, було бажання розвиватися та відкривати нові сфери.

– Яке коло ваших наукових інтересів? Як впроваджуються вони у практиці вашій щоденній?

– Коло наукових інтересів співпадає та навіть прямо відноситься до моєї сфери діяльності. Це облік та аналіз публічних закупівель у державному секторі, механізм фінансового контролю у підвищенні фінансової безпеки суб'єктів господарювання, організація державного фінансового контролю.

Якщо говорити у контексті стратегії та впровадження на практиці, то служба міцнішає і набирає обертів, ми змінюємо підходи і механізми державного фінансового контролю. Так:

– посилюється напрямок планування заходів контролю, зокрема через високоризиковий підхід;

– змінюється законодавство з метою посилення спроможності Держаудитслужби здійснювати державний фінансовий контроль;

– діджиталізуються процеси в Держаудитслужбі, які полягають у впровадженні заходів концепції ІТ-централізації у системі управління державними фінансами, створення системи прийняття рішень та керування бізнес-процесами Держаудитслужби, зокрема для забезпечення якісного відбору ризикових об'єктів контролю та їх перевірки;

– розробляється стратегія переходу працівників на дистанційну роботу;

– посилюється напрямок комунікацій зі стейкхолдерами – громадянами та громадськістю, який полягає у ширшому висвітленні діяльності Держаудитслужби та оперативному реагуванні на пропозиції для її удосконалення, зауваження тощо;

– покращується якість проведення та документування заходів державного фінансового контролю, усунення порушень та притягнення винних осіб до відповідальності;

– *Принципи по житті, та улюблений вислів.*

– **Один із перших принципів – довіра.** Це протилежність прагненню все і всіх контролювати. Довіряти собі та простору – це дозволяє відчувати життя і перебувати у здоровому розслабленні.

Повага. Це базова цінність. Якщо я у спілкуванні не поважаю іншого – я не поважаю себе.

Свобода. Від чужих думок і переконань. Від речей і впадбань. Свобода вибору себе. Коли я відчуваю, що мені важливо, я роблю це. Навіть якщо це виглядає дивно і багатьом незрозуміло.

Свідомий вибір оточення. Все змінюється: люди, пріоритети, цінності. Ми не можемо завжди і для всіх бути хорошими і цікавими. Здатність відпускати зв'язки, які не приносять задоволення – важливий навик. Він допомагає звільнити простір для нового, більш важливого для вас в цей час.

«Хочеш змінити світ – почни з себе». Цей вислів Махатми Ганді, доречний у всі часи. Країна змінюється і змінюються люди, змінюється кожен з нас, і тепер тільки від нас залежить, наскільки ми зможемо змінити все навколо нас, змінити Україну. А починати потрібно із СЕБЕ. Якщо кожен з нас почне змінювати себе, то почнуться зміни довкола нас, тому що МИ і є Україна.

– *Що, на Вашу думку, головне для досягнення мети?*

– Головне – це визначити таку мету, яка вас надихатиме. Якщо у вас досі немає бажання чи цілі, якою ви горите, потрібно розслабитися і дозволити своїй уяві поблукати у світі фантазій.

Уявити, що у є усі потрібні ресурси і абсолютно все, що хотілось би. Не зупинятися. Обрати ціль, яка дійсно надихає і змушує усміхатися.

Коли Едмунд Хіларі вирішив, що хоче підкорити Еверест, він знав, що цього не зміг зробити ніхто. Кожен, хто спробував – помер. Він поїхав з Нової Зеландії до Непалу і три роки поспіль намагався підкорити вершину. І у нього вийшло – у 1953 р. ...

– *Хто стимулював Вас до зростання у житті?*

– Мені здається, що найбільший внесок у мій розвиток зробила сусідка, яка якось сказала моїй мамі що я «непутьовий» (сміється). Думаю саме так. І фактично все своє життя я доводжу, що вона помилилась і мама повинна мною пишатися.

– *Так запало в душу?*

– Мабуть так... І плюс як там жартують, «комплекс Наполеона» теж зіграв свою роль. Я у дитинстві був дуже малим. А вже в кінці 9 класу я був чемпіоном України з важкої атлетики.

– *У вас 3 вищих освіти. Як виникла потреба в них?*

– Це дійсно так. Першу технічну освіту я отримав у Ворошиловградському машинобудівному інституті. І це завдяки моїй матері, яка навіть коли я вже був у збірній України з важкої атлетики і бачив себе олімпійським чемпіоном, казала, що «я прошу тебе тільки одне – пообіцяй мені, що ти отримаєш вищу освіту». Вийшло так, що я фактично отримав вищу освіту завдяки своїй мамі. Коли вже служив у армії, в Ефіопії, переосмислив своє життя і вирішив, що краще я буду вчитись, ніж займатися спортом, тому що спорт – це коротка кар'єра, і навряд чи я можу бути конкурентоздатним спортсменом у 60 років, тому я вирішив, що потрібно навчатися. І якщо до армії в мене була успішність вище середньої, то надалі за все своє навчання в інституті я не мав жодної четвірки та був лідером інституту та Ленінським стипендіатом, як би це зараз смішно не звучало. Окрім того, у 1993 р. я

захистив кандидатську дисертацію та отримав науковий ступінь кандидата технічних наук у Московському державному технічному університеті ім. М.Е. Баумана.

– *Що послужило поштовхом до наукової роботи?*

– Коли з'явився перший комп'ютер у Ворошиловградському машинобудівному інституті, я як керівник профбюро факультету отримав до нього доступ і, будучи студентом 3-го курсу, почав готувати кандидатську дисертацію. Мій передзахист пройшов у Московському державному технічному університеті ім. М.Е. Баумана, коли я ще не мав диплому про вищу освіту. Тоді у Москві з метою отримання можливості виходу на передзахист мені довелося зазначити у всіх папірцях, що я працівник Ворошиловградського машинобудівного інституту, а не його студент.

З часом я почав працювати на керівних посадах, у великих державних підприємствах. Знаєте, коли хтось розповідає про історичні події 37-их років, я навіть трішки посміхаюся... оскільки, коли я був заступником генерального директора виробничого об'єднання «Краснодонуголь» через нерозрахунок електропостачальниками за вугільну продукцію були постійні затримки із заробітної плати, які тривали роками. І правоохоронні органи відкривали по 4-5 кримінальних справ на кожного директора шахти. І якщо ти – директор шахти чи будь-який високопосадовець вугільної галузі, – то проти тебе обов'язково відкривали кримінальну справу, бо має хтось бути винним у виникненні заборгованості із зарплати. Держава не хотіла визнавати системні економічні проблеми та перекладала відповідальність на керівників всіх вугільних підприємств.

За таких умов роботи я прийняв рішення обов'язково отримати юридичну освіту та вступив до Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, де у 2000 р. здобув кваліфікацію юриста.

Пізніше, коли я почав працювати як незалежний фінансовий аналітик, то зацікавився міжнародними фінансовими ринками, якими, до речі, цікавлюсь і до цього часу. Навіть написав наукову монографію «Особливості інвестування на закордонних фінансових ринках».

Працюючи економічним директором вугільних підприємств, таких як «Краснодонуголь» «Свердловантрацит», «Первомайськвугілля», – де майже 25 тис. співробітників, вирішив, що мені потрібно отримати також інвестиційно-економічну освіту. Тоді така спеціалізація була лише у Київському інституті інвестиційного менеджменту, де я і отримав свій третій диплом та здобув кваліфікацію інвестиційного менеджера.

Хоча насправді самі дипломи для мене не представляють цінності, і коли я проводжу співбесіду то кількість дипломів у пріоритет не ставлю. Звичайно, той факт, що людина здобула не одну вищу освіту є важливим, оскільки навчання – це великий труд і прагнення розширити свої знання, щоб стати фахівцем у тій чи іншій галузі. Проте для мене важливіше сама людина, її моральні якості та підхід до виконання будь-якої роботи, а саме бажання досягти перфекціонізму у виконанні поставленої задачі та лідерські якості.

У мене сформувалися власні підходи до організа-

ції роботи. Так, наприклад, коли я займався спортом – то ставив за мету досягти найвищих результатів і своєю працею йшов до цієї мети та отримав спортивне звання майстра спорту, чемпіона України, призера чемпіонату СРСР; навчаючись в університеті, я був першим і у навчанні, і у спорті, і у соціальному житті студентства; коли працював в Агентстві з питань банкрутства – то наша установа була взірцевою; очолюючи внутрішній аудит мерії м. Києва – ми досягли високого результату і стали найкращим, зразковим міським внутрішнім аудитором у країні. Тобто суть мого підходу в тому, що якщо ти не найкращий у своїй справі, то навіщо тоді взагалі цим займатись.

Сподіваюсь, що така сама тенденція збережеться і в Державній аудиторській службі України, і ми зможемо забезпечити сучасний і професійний фінансовий контроль за використанням державних коштів.

– *Ви очолюєте найголовнішу контрольну-ревізійну службу держави з весни, які зараз Ваші відчуття і як вона за цей час змінилась?*

– Мої відчуття...

Найперше – це відчуття подяки до попередніх керівників.

Наша служба дійсно була у різних ситуаціях і відношення до органів державного фінансового контролю у суспільстві було різне. Був час, коли Держаудитслужбу навіть намагались ліквідувати, було прийняте відповідне рішення Кабінету Міністрів України і розпочато реорганізацію в Офіс фінансового контролю з дуже обмеженими функціями. Проте ми маємо розуміти, що є процес децентралізації з автономними функціями управління місцевими бюджетами. Водночас повноваження проводити аудит місцевих бюджетів належить виключно Держаудитслужбі. На сьогодні через місцеві бюджети витрачається майже пів бюджету країни, і було б нелогічно залишити їх без контролю.

Проте сьогоднішній Уряд, і ми йому за це дуже дякуємо, прийняв рішення – що потрібно відновити Держаудитслужбу повною мірою. Ми довели, що це було вірне рішення результатами наших контрольних заходів. І особливо зараз, в умовах децентралізації. Вважаю рішення про відновлення Державної аудиторської служби, – це дуже правильне рішення, яке дозволить зберегти фінансову дисципліну, зокрема у регіонах, на належному рівні.

А так, що можу сказати? Службу необхідно посилювати і розвивати, оптимізувати процеси фінансового контролю та змінюючи підходи і відповідно законодавство у зазначеній сфері... От уявіть, у нас кількість підконтрольних об'єктів за останні роки зменшилась на 12 %. Тобто ліквідовані якісь громади, структури, головні розпорядники тощо на 10 %. Водночас сама служба скоротила чисельність у 6 разів. Отже, якщо раніше органи державного фінансового контролю перевіряли бюджетні установи раз на 3 роки, то на сьогодні, щоб перевірити усі місцеві бюджети нам потрібно 90 років...

– *Що може бути? На чому потрібно сконцентруватись?*

– Складно сконцентруватися на чомусь одному,

ми концентруємося у різних напрямках і одночасно, проте вони всі направлені на вдосконалення державного фінансового контролю.

Так, наші функції є дуже актуальними і затребуваними суспільством. Розглянемо, наприклад, такий напрямок, як контроль у сфері закупівель, – це наша унікальна функція, тут у нас є свої підходи. Я вважаю, що система публічних закупівель потребує подальшої цифрової трансформації (діджиталізації) задля автоматичного недопущення формальних порушень (зокрема, пов'язаних зі складанням документів та оприлюдненням інформації про закупівлі), надаючи змогу контролюючим органам зосередитись на попередженні суттєвих порушень.

З огляду на це, а також з метою забезпечення виконання Указу Президента України, ми повністю переходимо на високо-ризиковий підхід. І на сьогодні я можу сказати, що коли перевіряємо закупівлі, то у 93 % перевірок встановлюємо порушення.

На моє переконання, кожного громадянина цікавить перш за все якість автобуса, на якому він їде, або якість послуг, якою він користується, і їх вартість, а не процедура за якою відбувається закупівля! Мені здається, що трішки неправильно зосереджуватись на дотриманні контролю лише за правильністю проведення процедур, адже зараз працівники органів державного фінансового контролю не мають повноважень перевіряти завищену вартість закупівлі, а просто знаходять порушення, які б я назвав у своїй переважній більшості формальними.

Бо на сьогодні, уявіть собі: ні ви – як громадянин України, ні я – як голова Держаудитслужби, не можемо запитати жодного замовника: «А чому ти купляєш автобуси саме за 100 млн, а не за 20, чи 200?». А все тому, що він не зобов'язаний це нікому пояснювати... Сказав 100, значить 100. А обґрунтування? А обґрунтування немає, оскільки немає жодного документа зобов'язуючого замовника його мати. Трохи дивно, Вам не здається?

З цією метою Держаудитслужба розробила проект постанови Уряду, яким передбачено унормування питання обґрунтування вартості закупівель шляхом зобов'язання головних розпорядників бюджетних коштів, розпорядників нижчого рівня та суб'єктів господарювання державного сектору економіки забезпечувати належне обґрунтування технічних та якісних характеристик предмета закупівлі, розміру бюджетного призначення та очікуваної вартості предмета закупівлі з оприлюдненням такого обґрунтування в мережі Інтернет.

– *Ризик-орієнтований підхід, який він?*

– Звичайно що ми проводимо усі контрольні заходи з врахуванням ризик-орієнтованих індикаторів. Так само, як і вибір процедур закупівель, за якими вони здійснюються. Але це не виключний показник, є й інші складові процесу відбору. Є доволі багато звернень громадян та громадських організацій, є доручення уряду, звернення правоохоронних органів. Тому індикаторів ризику недостатньо, щоб ми прийняли рішення про перевірку, є й інші підстави, які приймаються до уваги, коли призначається перевірка.

– *Яка роль аудиту у протидії корупції?*

– Усі ми знаємо, що в світі немає нічого ідеального. Не існує ідеального суспільства чи ідеальних людей. У кожному із нас є якісь віруси, які постійно в нас знаходяться і живуть своїм життям, але ж ми контролюємо ситуацію. Наша імунна система контролює і балансує всі запальні процеси, не даючи вірусу здолати наш організм, – це реальна природа, це реальний світ, це реальне життя. Отже, саме імунну систему ми маємо підтримувати і допомагати їй, адже ще нікому у голову не прийшло послабити або ліквідувати імунну систему.

Так от, – я вважаю що наша служба це така сама імунна система нашої Держави. Мікробів багато, але... є ми. Як приклад, знову повернуся до місцевих бюджетів, коли кажуть, що децентралізація це досить гарна річ, я нагадаю, що її наслідком є прийняття рішень стосовно розпорядження коштами і майном територіальних громад на власний розсуд групою місцевих депутатів без будь-якого централізованого погодження. Не хочу кидати тінь на порядність цих людей, можливо це й добре, але там фактично відсутня система контролю, що зі свого боку породжує безвідповідальність і ось ця ситуація є дуже небезпечною.

Тому, повертаючись до імунної системи, тобто до нашої служби, хочу зауважити, що для того щоб забезпечити фінансовий порядок у країні, нашу службу необхідно розвивати і зміцнювати. Якщо кілька років тому на державну аудиторську службу витрачали 0,14 % бюджету, то тепер 0,04 %...

Стосовно корупції, то скажу так, ніхто ніколи її як явище не викоринить абсолютно, це явище з'явилося ще у часи первісно-общинного ладу. Це сутність соціуму, маю на увазі, що кожна людина хоче жити краще, дбає про своїх дітей і хоче для них найкращого. Але хтось дотримується правил, а хтось виходить за рамки цих правил да і масштаби звичайно скрізь різні.

Ми не є спеціальним органом у боротьбі чи запобіганні корупційним правопорушенням. Для цього у нас є суди і правоохоронні органи. А наша служба проводить заходи державного фінансового контролю, документує фінансові порушення, на підставі яких далі вже працюють правоохоронні органи і відповідно суди. Як на мене, трішки дивно те, що на сьогодні, кількість правоохоронних органів зростає, а Держаудитслужбу навпаки скоротили, адже підставою для кримінальних справ є документи, підготовлені за результатами проведення контрольних заходів. Навіть якщо проводиться кримінальне провадження, нас залучають, як фахівців оскільки, слідчі не є економістами.

– *Спеціалістів не вистачає...?*

– Звичайно, не вистачає, на сьогодні реальна черга на опрацювання матеріалів правоохоронних органів більше, ніж пів року. Ми працюємо досить довго, завжди затримуємось на роботі, але й цього часу нам не вистачає.

– *Тобто тут постає ще й елемент і поваги до професії, як має трансформувати аудит?*

– У нас ще є Рахункова Палата, орган парламентського контролю. Державна аудиторська служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю. Ми – служба державного аудиту, а не того класичного фінансового аудиту який є за кордоном. І не зовнішнього аудиту, який проводить Рахункова палата.

Це все різні речі. Це окрема тема для пояснення у чому тут суть, але необхідно розуміти, що якщо фінансовий аудит – це по суті перевірка загального річного фінансового звіту, чи достовірно він зроблений, чи ні. Ми здійснюємо перевірки не лише правильності звітності, а й ефективності прийнятих керівництвом управлінських рішень. І до речі, це правильна тенденція, ми перевіряємо ефективність використання коштів. Світ знає багато компаній (Enron та ін.), які стали банкрутами, проте там відбулася перевірка і висновки фінансового аудиту були позитивними. Сьогодні весь світ каже, що потрібно зміцувати акценти, зокрема акцентувати не лише на достовірності фінансового звіту з погляду цифр, але й на оцінці ефективності прийнятих керівництвом компанії рішень. Тобто, якщо на заході тільки обговорюють це, то у нас в державі воно вже існує.

Звичайно, що ми маємо переймати найкращий міжнародний досвід, але й розуміти, що у нас досить непогана структура державного фінансового контролю, вона збалансована. Є приводи для того, щоб нею пишатись. У нас краща фінансова система, наприклад, контроль з боку казначейства, – у них такого немає. Крім того, у нас є державний фінансовий контроль, є Державна аудиторська служба України – це теж не у всіх європейських країнах, а навпаки, навіть у меншості країн. Тому мені здається, що наша структура збалансована, просто потрібно підвищувати якість роботи.

До речі, як тільки я прийшов і став керівником служби, я створив департамент якості контрольних заходів. Цей департамент безпосередньо перевіряє якість проведених нашими держаудиторами контрольних заходів. Він виявляє слабкі сторони у нас же, і звичайно, ми тоді розуміємо в якому напрямку нам потрібно підвищувати кваліфікацію і покращувати цю якість. Це і є суть нашої стратегії, про яку ми говорили. Ми її зараз впроваджуємо, реалізуємо все, що намітили. Саме якість контрольних заходів є одним із ключових напрямів.

Крім того, ми вважаємо що потрібно залучати зовнішніх експертів. І на наступний рік ми заклали у бюджеті кошти, для залучення експертів у сферах, в яких ми не є компетентними. Наприклад – біоінженерія..., фахівець з біоінженерії, як штатний працівник Держаудитслужби, мені здається не потрібен. Тому ми орієнтуємося також на службу зовнішніх експертів. Це також наша стратегія – залучення зовнішніх експертів, з метою підвищення якості контрольних заходів, бо ніхто не має сумніватись у якості наших контрольних заходів.

Так само є напрями на яких ми вирішили сконцентруватись, це: аудит будівництва і аудит ІТ. Тобто ми

розуміємо, що 21 ст. – це діджиталізація, у нас у країні навіть віце-прем'єр-міністр з цього питання є. Ми всі розуміємо, що в умовах COVID-19 та інших пандемій – це майбутнє. Але ми навіть не мали у службі фахівця, який розуміється у цьому напрямку, тому створили відповідний департамент, і приступаємо до ІТ-аудиту. Хоч трішки запізно, але нічого, ми наддоженемо, працюємо і будемо розвивати такий аудит.

– *Перехід на міжнародні стандарти. Чи існують зараз проблеми з цього приводу?*

– У нас є внутрішні нормативно-правові акти, що регулюють порядок проведення аудиту, є міжнародні стандарти зовнішнього аудиту. Але якщо ми говоримо про державний аудит, то я б сказав, що аналогічних стандартів ні у нас, ні в Європі немає.

– *Тобто, ми можемо підготувати свої стандарти?*

– Звичайно. Багато напрямів ще потрібно опрацювати. А поки є наш порядок проведення аудиту, він визначений актом Кабміну та іншими нормативними документами, яких ми і дотримуємось. Спеціалізованого міжнародного стандарту в цьому напрямку немає, тому що в деяких країнах Європи немає такої служби, вони мають тільки Рахункову палату. Водночас у деяких країнах є навіть Аудиторський суд, тобто у кожній державі є різне історичне підґрунтя і кожен вважає, що це правильно.

Проте ми дивимось, вивчаємо та переймаємо досвід. От і нещодавно, ознайомилися із досвідом Італії у режимі відео-конференції, коли вищий антикорупційний орган Італії, розповідав про свій досвід роботи. Наприклад, візьмемо організаційні питання перевірки процедури закупівель. У них це робить фінансовий інспектор, який носить мілітаризовану форму, на відміну від нас. Водночас у нас є проблеми, коли ми не можемо зайти на перевірку до звичайного департаменту освіти місцевої адміністрації, а проте маємо інформацію про всі порушення, що там є і нам тільки потрібно підтвердити їх. Маємо навіть якісь документи. Вибачте, ми не можемо зайти, бо нас туди просто не пускають. І навіть порушена кримінальна справа у цьому напрямку їх не зупиняє.

– *Як аудит трансформується у нас?*

– Я не є поборником досить швидких, революційних, радикальних реформ. Наша служба має штатну чисельність близько 3200 осіб і вона має проходити певні етапи, щоб не склалася ситуація, як з ліквідацією санепідемстанції. Тобто її ліквідували, а функція, яку вона реалізувала, була життєво необхідно для країни.

Те ж саме могло статися і з Держаудитслужбою. Ми, до речі, взагалі ніякого навантаження на бюджет не робимо, бо повертаємо у бюджет вдвічі більше ніж бюджет на нас витрачає. Уявіть, якщо хтось хоче нас ліквідувати, аргументуючи тим, що на нас витрачаються бюджетні кошти, але на хвилинку, ми повертаємо вдвічі більше. Якщо зараз ви скорочуєте нам фінансування, фактично ви скорочуєте надходження

бюджету наступного року. Отже, на тім, що ми забезпечуємо фінансову дисципліну, ми ще й самоокупні, на відміну від інших.

Покажіть стрічку витрат в бюджеті, яка збільшує надходження до бюджету вдвічі більше. Навряд чи багато таких стрічок. Тому, коли на нас витрачають бюджетні кошти, одним із головних критеріїв ефективності витрат я вважаю економічну ефективність. Тобто, якщо на нас витрачають гроші, то я чітко знаю скільки затратили на кожного нашого аудитора (на півроку 65 тис.) і скільки ця людина повернула до бюджету. Так, мені абсолютно не соромно за роботу органу державного фінансового контролю і я вважаю в нас є право просити трішки збільшити нам фінансування та збільшити нашу штатну чисельність, що в результаті дасть змогу збільшити надходження до бюджету та посилити фінансову дисципліну. Ми працюємо досить комплексно. Наприклад, ми провели аудит, побачили порушення, то звичайно призначаємо ревізію та знаходимо втрати. Далі надсилаємо матеріали правоохоронним органам та йдемо до суду і повертаємо неправомірні витрати та примушуємо відшкодувати втрати до бюджету. Це повний комплекс наших дій.

Якщо ж сьогодні проводиться аудит приватними компаніями, приватний аудитор коштує 300 євро на годину, а наш коштує 65 тис. грн на півроку. Різницю відчуваєте? Тобто, якщо б ми були приватним аудитором, то у рамках нашого річного бюджету нам би не вистачило коштів, щоб проводити аудит одного об'єкта на місяць.

– Який улюблений вислів ще маєте?

– Перед тим, як сказати про улюблений вислів, хочу зауважити, що головний принцип життя і виживання в ньому є боротьба, як мені здається.

Отже, і улюблений вислів також пов'язаний з боротьбою, його знають всі мої підлеглі **«Якщо тобі важко, то ти зростаєш. Якщо легко – то ти летиш у прірву. Тому, насолоджуйся, коли тобі «важко»!**

Ось, наприклад, візьмемо лампу, чому вона горить, – бо є явище електричного опору, зокрема, нитка розжарення бореться зі струмом. Так, у міру нагрівання нитки її опір зростає.

Так і ми світимось і розвиваємось тоді, коли, боремось. Отже, опускати руки і розслаблятися це не наш метод, тому ми легких шляхів не шукаємо!

– Що б побажали майбутнім поколінням аудиторів?

– Це високі слова, я звик мислити більш раціонально... Ну, звичайно, що старт – це освіта, але це не є визначальний фактор. **Вірити в себе – це фундаментальна складова будь-якого великого успіху. Впевненість у своїх силах перед виконанням важкого завдання допоможе впоратися з усіма перешкодами.**

Віра у власну думку, пошук аргументацій для підтвердження власної думки. Розуміння того, що необхідно розвиватися постійно і бути в гармонії зі світом.

– Ваші захоплення?

– Колись у молодості це був спорт, я був чемпіоном України і навіть майже чемпіоном Радянського Союзу, це було 2-ге місце.

Пізніше пробував різне – це і лижі й сноуборд, віндсерфінг, кайтбордінг, дайвінг тощо, але завершилось все мотоциклом. Я б сказав, що я зрілий чоловік, який сформувався і маю два пріоритетні хобі. Це мотоцикл, а проте це може бути і трек, і поїздки у лісі, й інші локації. Друге – це стрільба, кульова, високоточна. Це постійне хобі, яке сформувалося внаслідок любові до зброї після півторарічної армійської служби в Ефіопії.

– Ви передаєте комусь свій «задор», завзяття та характер?

– У мене в родині одні хлопці. Мені здається, що дітей можете виховувати як завгодно, але вони все одно будуть схожими на вас. **Я вважаю, що будь-який успіх це питання дисципліни.**

Тому намагаюся привити, виховати і власним прикладом показати своїм хлопцям, що головне це віра в себе і в свою країну! Все інше в наших руках!

Навряд чи є якийсь народ у світі, який стільки пережив... революції, голод, війни, Чорнобиль, «перестройки»... Ми – нація яка все витримала і все ще вільна! Бо ми непереможні!

Інтерв'ю підготували

Леся Такіда та Світлана Антонова

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ

Геннадій Володимирович Пліс народився 20 травня 1967 р. у м. Первомайськ на Луганщині.

Освіта. З вересня 1984 р. до червня 1991 р. – студент Ворошиловградського машинобудівного інституту. У 2000 р. закінчив Національну юридичну академію України імені Ярослава Мудрого. У 2001 р. здобув кваліфікацію – інвестиційний менеджер у Київському інституті інвестиційного менеджменту. З 1999 р. має науковий ступінь – кандидат технічних наук.

Трудова діяльність:

з вересня 1991 р. до квітня 1994 р. – інженер-конструктор третьої категорії, референт директора заводу Стаханівського вагонобудівного заводу;

з квітня 1994 р. до травня 1996 р. – директор дирекції з економіки виробничого об'єднання «Первомайськвугілля»;

з травня 1996 р. до липня 1997 р. – заступник генерального директора з економіки виробничого об'єднання

«Свердловантрацим», перший заступник генерального директора з економіки і комерційних питань, директор дирекції з економіки державної холдингової компанії «Свердловантрацим»;

з липня 1997 р. до вересня 1998 р. – перший заступник генерального директора з економіки і комерційних питань, директор з економіки виробничого об'єднання «Краснодонуголь»;

з жовтня 1998 р. до лютого 1999 р. – директор першого заступника генерального директора підприємства «Українське діло»;

з лютого 1999 р. до травня 2000 р. - віцепрезидент фірми «Гуд Тел Інвест»;

з грудня 2001 р. до вересня 2002 р. – начальник управління з матеріально-технічного постачання, транспорту, маркетингу і збуту продукції, директор з фінансових і комерційних питань Державної холдингової компанії «Луганськугольперробка»;

з липня 2002 р. до листопада 2005 р. – в.о. директора філії державної госпрозрахункової установи, директор філії державної госпрозрахункової установи Агентства з питань банкрутства в Луганській області;

з листопада 2005 р. до листопада 2006 р. – начальник Фінансово-економічного управління Міністерства вугільної промисловості України;

з листопада 2006 р. до квітня 2012 р. – начальник Головного управління внутрішнього фінансового контролю та аудиту виконавчого органу Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація);

з серпня 2012 р. до липня 2013 р. – Голова Наглядової Ради ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»;

з серпня 2013 р. до травня 2014 р. – директор департаменту внутрішнього аудиту та аналізу ризиків ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»;

з липня 2014 р. до жовтня 2014 р. – радник голови Київської міської державної адміністрації, відділу аналітичного забезпечення діяльності голови Київської міської державної адміністрації, управління організаційно-аналітичного забезпечення діяльності голови Київської міської державної адміністрації (патронатна служба), Апарату виконавчого органу Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація);

з жовтня 2014 р. до січня 2016 р. – директор Департаменту внутрішнього фінансового контролю та аудиту виконавчого органу Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація);

з січня 2016 р. до грудня 2017 р. – перший заступник голови Київської міської державної адміністрації Апарату виконавчого органу Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація);

з грудня 2017 р. до лютого 2018 р. – директор Департаменту з питань регіональної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України;

з лютого 2018 р. до вересня 2019 р. – заступник Державного секретаря Кабінету Міністрів України;

з вересня 2019 до квітня 2020 р. – заступник Міністра фінансів України;

квітень 2020 р. – радник Патронатної служби Міністерства фінансів України;

з квітня 2020 р. до листопада 2022 р. – Голова Державної аудиторської служби України;

з грудня 2022 р. – член Рахункової палати України.

Зіновій ГУЦАЙЛЮК. Аудит в Україні: з чого все починалося?!?

Zinovii HUTSAILIUK. Audit in Ukraine: where did it all begin?!?

інтерв'ю за 2020 р.

Усі прекрасно розуміли: аудит як науку, як вид діяльності і як професію необхідно узаконити на державному рівні. Зробити це треба було насамперед для юридичної регламентації взаємовідносин між замовниками аудиту та виконавцями робіт.

Зіновій Володимирович Гуцайлук – доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту Тернопільського державного технічного університету ім. І. Пулюя, один із засновників аудиторської професії у Незалежній Україні, очільник першої кафедри Аудиту в Україні.

– Зіновію Володимировичу, як в Україні виник Аудит, Ваше бачення?

– Час минає швидко – минуло 20 років з моменту прийняття Верховною Радою України Закону «Про аудиторську діяльність в Україні». Як починалася і як розвивалася протягом усього цього часу така нова для постсоціалістичної країни, але давня для цивілізованих держав справа?

Якщо б мене запитали з чого, власне, починався аудит в Україні, то відповів би не задумуючись – з ентузіазму. Принаймні, якщо б цей закон приймали нині, такого не було б, бо всі ми стали прагматичнішими, більшою мірою зорієнтовані на досягнення власних інтересів.

Зрозуміло, що в силу специфіки професії я й раніше знав про існування аудиту. Знав і про те, що цей вид людської діяльності, який виник ще в середині XIX ст. у зв'язку поділом інтересів власників майна і тими, хто ним управляв, притаманний лише ринковій економіці. Ще до розпаду СРСР довелося бувати у московському інституті управління ім. С. Орджонікідзе (тепер – Державний університет управління), де проходили конференції, круглі столи та навчання зарубіжних підприємців, які планували започатковувати бізнес на теренах колишнього Союзу. До речі, навчання було специфічним: повчали іноземців як давати хабарі посадовцям, де, коли, з ким і скільки вживати алкоголю, специфіки «спілкування» з секретарками тощо. Вже тоді у контексті розвитку системи надання консультаційних послуг, виникали питання аудиторської діяльності.

Так, до України аудит прийшов, як і багато усього іншого, з Росії. Точніше з Москви, оскільки ще у 1987 р. постановою Ради Міністрів СРСР була створена перша госпрозрахункова аудиторська фірма «Інаудит». Головним її завданням була робота з підприємствами, у статутному капіталі яких був іноземний капітал, а також із різними зовнішньоекономічними організаціями. Ця фірма особливо активізувала свою діяльність на теренах колишнього Союзу, вже напередодні його розпаду шляхом створення практично в усіх республіках дочірніх фірм. У результаті у Києві з'явилася своя «Інаудит-Україна», яка знову ж таки, скориставшись потребою у консультаційних послугах (саме тоді активно формувалася підприємницьке середовище) і відсутністю реальних пропозицій, активно почала формувати свої філії практично в усіх обласних центрах.

А от у Тернополі 28 травня 1991 р. міськвиконком зареєстрував першу в області, та й чи не в цілій Західній Україні аудиторську фірму ПП «Орієнтир».

– Що запам'яталось у процесі створення Закону про Аудит?

– Саме тоді одночасно з формуванням підприємницьких структур, котрі планували займатися наданням аудиторських послуг, й виникла потреба об'єднання аудиторів України. Ми з перших днів відчули брак як відповідних знань, так і необхідної законодавчої бази. Очевидно, що усунути ці перешкоди одноосібно було неможливо.

Ініціатором об'єднаної процесу виступив керівник київської аудиторської фірми «Аналітик», кандидат юридичних наук Володимир Головач. Саме він протягом першої половини 1992 р. двічі давав оголошення у газеті «Голос України», в якому пропонував аудиторам почати активне спілкування між собою з метою подальшого об'єднання. Ми з тернопільським аудитором Василем Тарасом побували тоді у Києві і після розмови з Володимиром Головачем почалася тісна співпраця з організації громадської організації «Спілка аудиторів України» (САУ – така скорочена назва об'єднання аудиторів). Правда на першому (установчому) з'їзді я не був, оскільки перебував тоді у Москві. САУ відразу ж після створення почала активну роботу. Маю на увазі і формування загальних принципів розвитку аудиторської діяльності в Україні, і необхідність існування спеціального контролюючого та представницького органу – Аудиторської палати України (АПУ), й організацію навчання аудиторів у Ворзелі та Києві. У 1993 р. у Тернополі з'явилося й регіональне відділення САУ.

Відразу після створення САУ виникла ідея розроблення та прийняття окремого закону про аудиторську діяльність. Усі прекрасно розуміли: аудит як науку, як вид діяльності і як професію необхідно узаконити на державному рівні. Зробити це треба було насамперед для юридичної регламентації взаємовідносин між замовниками аудиту та виконавцями робіт. До речі, за основу було взято робочий проект закону «Про аудиторську діяльність», який розробив Володимир Головач. Однак, прямо кажучи, не зовсім приємно читати такі його слова: «Проект Закону я готував на підставі вивчення зарубіжного досвіду і розуміння реалій його

запровадження в Україні. Само собою зрозуміло, що як таких помічників не було і бути не могло» [1]. Ще раз підтверджую: перший варіант законопроекту запропонував саме В. Головач. Однак у процесі його «доведення» до Верховної Ради довелось добряче попрацювати над текстом. Причому робота велася на голому ентузіазмі, про який уже згадувалось, ініціативною групою, до складу якої входили й ми з Василем Тарасом. Просто згадалось, скільки розумних пропозицій та зауважень зробив тоді юрист Орест Данилевич... Не хочу (та й не зовсім пригадую зараз усі прізвища) вести мову про окремі особистості, але відмічаю, що було там багато грамотних фахівців економістів та юристів. На жаль, окремі з них, провівши велику роботу з «доведення» проєкту закону, потім скромно відійшли від аудиторства, розчарувавшись в українських реаліях... Зате останнім часом з'явилося стільки т.зв. «співаторів-учасників» розроблення проєкту Закону «Про аудиторську діяльність в Україні», які стверджують, що саме вони, як і учасники знаменитого ленінського суботника, несли ту знамениту колоду...

І ще: тоді, коли пан В. Головач лише «... намагався роз'яснювати членам Спілки аудиторів України та іншим представникам консалтингових професій ринкової економіки підготовлений у першому варіанті законопроект» [1], чимало аудиторських фірм вже надавала підприємцям реальні аудиторські та інші консультативні послуги.

До речі, одночасно з обговоренням та доопрацюванням проєкту детально обговорювалась і процедура його проходження через парламент. Логічно було б, якби про закон доповідав тоді Володимир Пилипчук, член Президії Верховної Ради, голова комісії з економічної реформи. Однак, оскільки він належав до демократичного крила парламенту, це означало неминучий провал законопроекту. І тоді вирішили запропонувати виступити з роз'ясненням його суті пану Білому, за основним фахом істориком. Ми підготували його до відповіді на можливі провокаційні запитання. Оскільки пан Білий не був заангажованою особою, та й більшість тодішніх депутатів не знали, що таке аудит і з чим його «їдять», закон проголосували.

Не дивлячись на те, що Україна першою з пострадянських республік прийняла закон такого плану, він все-таки був хорошим. Про це свідчить насамперед те, що діяв він більше десяти років. Після прийняття цього законодавчого акту почалася активна робота з розвитку аудиторської діяльності. Відразу ж у травні 1993 р. пройшов з'їзд САУ, на якому й була сформована Аудиторська палата. До її складу включили й мене. До речі, тривалий час я був там єдиним представником від регіонів, решта членів АПУ були з Києва. Уже пізніше її членом став і Василь Тарас. І через 20 років я з великою приємністю згадую персональний склад першого скликання палати: Сергій Балченко і Тетяна Бернатович, Ігор Горячек, Володимир Головач, Станіслав Скрипниченко, Анатолій Кузьмінський, Віктор Єна, Олександр Жук, Ірина Каштанова, Володимир Кольга, Валерій Пархоменко, Іван Пилипенко, Василь Сопко та ін. Повірте: це були справжні професіонали, фахівці своєї справи, патріоти аудиту молоді на той час держави.

На жаль, із самого початку робота Палати загаль-

мувалася у зв'язку з неможливістю затвердження її статуту. Але це вже результат нашої української ментальності – просто деякі особи відразу ж побачили себе головою палати. Оскільки такої посади у законі не було передбачено, то й у статуті АПУ її не було. Була закладена інша, дуже вже демократична норма: кожне засідання палати веде один з її членів за алфавітним порядком. Тобто не голова, а головуючий. Майже півроку завжди не вистарчало 2-3 голоси для прийняття статуту.

Коли ж після довгих суперечок здоровий глузд взяв гору, палата оперативно розробила та прийняла положення про порядок сертифікації і ліцензування аудиторської діяльності, а потім і постійні національні нормативи аудиту, кодекс професійної етики аудиторів України.

Час бере своє... Економічна криза зачепила не лише матеріальну сферу виробництва, але й аудиторську діяльність. Тому навряд чи можна акцентувати тепер увагу на досягненнях. Питання в іншому: а чи були вони взагалі? Не секрет, що останніми роками в аудиті з'явилися такі проблеми, як якість його результатів, порядність аудиторів. Погано, що така нова, високоінтелектуальна професія стала, по-суті, звичайним заробітчанством.

– *Зіновію Володимировичу, який він, Ваш шлях до науки?*

– Нічого особливого. Наукою я хотів займатися ще зі шкільних років. Правда, не економікою, а астрономією... Але так вийшло...

– *Ваші побажання до вдосконалення наукової сфери у державі?*

– На жаль, вдосконалення наукової сфери в Україні останнім часом не відбувається... До того ж роль науки, наукової діяльності практично знівельована на державному... рівні.

– *Ви першим в Україні створили кафедру аудиту, як це було?*

– 3 вересня 1992 р. рішенням вченої ради Тернопільського фінансово-економічного інституту (тепер – Західноукраїнський національний університет) була створена перша в Україні кафедра аудиту!?! Навчально-науковий підрозділ, який відразу ж розпочав читання усіх повноцінних курсів аудиторського циклу... Але, це так... інформація для роздумів. У процесі створення кафедри планувалося, що тут працюватимуть люди із практичним досвідом. Однак з цим відразу ж виникли проблеми. Оскільки підбір кадрів – це прерогатива першої особи у виші, то й у процесі цієї процедури за основу брались зовсім інші критерії.

Це й призвело у кінцевому підсумку до практичної ліквідації кафедри (об'єднання... тощо). Та й працюють у ній люди, далекі від аудиторської діяльності. Мова насамперед йде про їх фаховий рівень.

– *Які вбачаєте норми, що мають бути вдосконалені в аудиті?*

– Стосовно головних його проблем, – це, зокрема,

вдосконалення законодавства для аудиторської діяльності, забезпечення самоврядності, публічності і підзвітності Аудиторської палати України та суспільний нагляд за аудиторською діяльністю.

Необхідність їх вирішення впливає не лише з українських реалій, але й прямо із 43-ї Директиви Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 17 травня 2006 р. І якщо ми прагнемо в європейську спільноту, то зобов'язані прийняти й практично реалізувати усі їх пропозиції-вимоги.

У Директиві сформульовані вимоги до освіти аудиторів, порядок проведення кваліфікаційних іспитів, державної реєстрації аудиторів та аудиторських фірм. Однак головним є створення так званого суспільного нагляду в аудиті, система якого має нести відповідальність за нагляд за усією діяльністю, включаючи проведення розслідування діяльності аудиторів та аудиторських фірм і вжиття відповідних дисциплінарних заходів за його результатами.

Очевидно, що потреба у такому нагляді таки є. На даний час подібний контроль за аудиторською діяльністю в Україні здійснює Аудиторська палата, на діяльність якої нарікають практикуючі аудитори. Власне, палата стала таким собі закритим клубом з аж надто великими повноваженнями: вона визначає основні пріоритети розвитку аудиту, приймає іспити, проводить сертифікацію аудиторів, розробляє нормативні, інструктивні та робочі документи, контролює якість аудиторських послуг тощо. Водночас діяльність самої Аудиторської палати практично не контролює ніхто – її склад формується з'їздом аудиторів України і змінювати його протягом п'яти років ніхто не має права. Як і, на жаль, контролювати її діяльність.

Перераховані проблеми у діючому законодавстві привели навіть до прямого порушення статуту – АПУ вже протягом років не оприлюднює кошторису власної діяльності, хоч це передбачене її статутом.

Відразу ж після виходу 43-ї Директиви ЄС активність проявило багато як політичних сил, так і окремих бізнес-груп, бо... контролювати в Україні хочуть усі. Насамперед ще 16 травня 2009 р. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва видав цікавий і дуже вже таємний наказ за номером 92 «Про створення Ради суспільного нагляду в аудиті». Таємний тому, що ніби не пройшов необхідного у таких випадках погодження в органах юстиції, але його зміст якнайкраще характеризує напругами та величиною «зацікавлення». Водночас, однак, виникає декілька питань. По-перше, хто уповноважував Держкомпідприємство одноосібно вирішувати питання про створення суспільного нагляду? По-друге, виходячи з чого визначено принцип формування персонального складу Ради?

У тексті наказу є чимало цікавих моментів. Насамперед, тодішній керівник Державного комітету пані Олександра Кужіль головою Ради призначила себе (самозванців нам не треба – командувати парадом буду я)!¹ Далі: серед установ, які мають право делегувати своїх представників у Раду суспільного нагляду, 4 – з Комітетів Верховної Ради, більше 10 – від галузевих міністерств, комітетів, фондів тощо. Мав

бути навіть представник від Київської міської державної адміністрації (чому лише від неї, а не від інших обласних центрів?). Що стосується представників науки, то наказом їх милостиво дозволено включати до складу Ради суспільного нагляду від Національної академії наук України (яка питаннями як обліку, так і аудиту взагалі не займається!?!), Державної академії статистики, обліку та аудиту, Київського національного економічного університету та Інституту власності та свободи, який, до речі, заснований лише у 2008 р. А де ж Київський національний торговельно-економічний університет? Де Одеський державний економічний? Де, нарешті, Тернопільський національний економічний університет, який за своїм науковим потенціалом не так вже далеко й відстає від відомого КНЕУ ім. Вадима Гетьмана?

Стосовно прав та обов'язків Ради суспільного нагляду, то тут таки охоплено все те, що й охопленню не підлягає: і повний нагляд за Аудиторською палатою, і рецензування навчальних програм сертифікації аудиторів, і аналіз дисциплінарного провадження Аудиторською палатою стосовно аудиторських фірм та окремих аудиторів тощо.

Добре, звичайно, до практичної реалізації зазначеного закону не дійшло.

Але й тепер, як виявляється, існує принаймні ще декілька інших проектів законодавчих актів стосовно аудиту. Особливе занепокоєння за цих умов викликає законопроект Міністерства фінансів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження аудиторської діяльності» (реєстраційний номер 10285), основна ідея якого полягає не у формуванні повноцінної системи суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (зокрема й за Аудиторською палатою), а у реформуванні самої палати – перетворення її в орган суспільного нагляду. А це, як кажуть в Одесі, дві великі різниці! Тривогу викликає й те, що не дивлячись на обґрунтований висновок Головного експертного управління Верховної ради про те, законопроект потребує доопрацювання, Комітет з економічної політики на своєму засіданні 10 квітня 2012 р. рекомендував прийняти законопроект Міністерства фінансів за основу. Співдоповідачем від Комітету визначено О.В. Плотнікова.

Залишається лише надіятися, що здоровий глузд переможе.

Стосовно останнього варіанта нового законопроекту про аудиторську діяльність, який розглядали на засіданні Аудиторської палати, то він, як на мій дуже вже суб'єктивний погляд, знову ж таки зроблений під конкретне замовлення, під конкретну групу осіб, під конкретні інтереси... Очевидно, що це шкодитиме насамперед практикуючим аудиторам.

Але я оптиміст. Ми все-таки формуємо цивілізовану ринкову економіку. Отже, й аудиторська діяльність має бути цивілізованою.

Розмову вела Леся Такіда

1. 20 років аудиту в Україні: досягнення і перспективи розвитку. *Економіка. Фінанси. Право.* 2013. № 4. С. 78-79

¹ примітка від редакції: це особиста думка автора

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ

з порталу Західний науковий центр НАН України та МОН України

(URL: http://znc.com.ua/ukr/publ/info/econ2003/gutsaylyuk_zinoviy_volodymyrovych.php)

Гуцайлюк Зіновій Володимирович народився 6 січня 1950 р. у с. Супранівка Підволочиського району Тернопільської області. Закінчив у 1971 році Тернопільський фінансово-економічний інститут за спеціальністю «Бухгалтерський облік в промисловості». 1973-1975 рр. – навчався в заочній аспірантурі на економічному факультеті Львівського державного університету ім. Івана Франка. 1977 р. – захистив у Ленінградському фінансово-економічному інституті кандидатську дисертацію на тему: «Удосконалення обліку виробничих витрат і оперативного контролю собівартості продукції в цукровій промисловості». Над докторською дисертацією на тему «Облік і контроль в управлінні ефективністю виробництва (методологічні та організаційні аспекти на прикладі харчової промисловості)» працював самостійно, захистив її у 1992 р. в Київському інституті народного господарства.

Основні показники наукової діяльності. Бухгалтерський облік, аналіз господарської діяльності і аудит. Займався проблемами реформування системи обліку відповідно до вимог ринкового середовища. Розвинув в обліковій науці новий напрям, пов'язаний з розробленням методологічних та організаційних проблем обліку і контролем ефективності виробничих процесів у харчовій промисловості. Сформулював концептуальні засади аудиту і аудиторської діяльності в умовах формування ринкового середовища.

Брав участь у розробленні проектів законів «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та «Про аудиторську діяльність в Україні».

Опублікував чотири монографії. Загальна кількість основних публікацій – понад 111. Має публікації у закордонних журналах. Всього підготував понад 14 кандидатів економічних наук.

Помер у квітні 2021 р.

Галина СОЧИНСЬКА. Щасливі миттєвості аудитора

Halyna SOCHYNSKA. Auditor's happy moments

"... Професія Аудитор сьогодні це перш за все ПАСТОР і ФІНАНСОВИЙ ДОКТОР, а якщо необхідно і АРХАНГЕЛ. Якщо Аудитору це вдалося, то він досяг досконалості. Це і є моя щаслива Вершина завершеності ..."

"... У 1992 р. через телебачення побачила інформацію, де Володимир Володимирович ГОЛОВАЧ запрошував зустрітися у Києві щоб обговорити стратегію створення НОВОЇ ПРОФЕСІЇ. Миттєво зрозуміла – Це моє. 16 одностудій з усіх куточків України об'єдналися, щоб день і ніч працювати над Законом «Про аудиторську діяльність». Я одна з цих ентузіастів. Так народилася нова професія в Україні – аудитор. Аудиторська діяльність – це вершина бухгалтерського майстерності. ..."

Галина Валентинівна Сочинська – одна із засновників Спільки аудиторів України, народилася 23 листопада 1954 р. у Донецьку і кожен прожитий день з шістдесяти років був відданий з любов'ю рідному місту, поки не сталася донецька трагедія. Уже шість років киянка. Сьогодні директор ТОВ «ДЖІ.ПІ.ЕЙ.УКРАЇНА». Має безліч Грамот та Подяк від вищих державних органів

– Як ви прийшли до професії, коли зрозуміли, що це ваше покликання?

– Молодість дала набуття професійної сили. У 30 років головний бухгалтер заводу, у 35 – фінансовий директор. Здавалося, ось і досягла Вершини людського щастя: успіх у роботі, затишне домашнє вогнище, дві лапочки-дочки! Але йшов 1990 р. Почалася перебудова. Руйнувалися канони звичного радянського буття. Необхідно було прийняти звісну форму «стояння на голові».

– Ви стояли у витоків створення Спільки Аудиторів, закону про Аудиторську діяльність. Що найбільше запам'яталось?

– У 1992 р. через телебачення побачила інформацію, де Володимир Володимирович Головач запрошував зустрітися у Києві, щоб обговорити стратегію створення НОВОЇ ПРОФЕСІЇ. Миттєво зрозуміла – Це моє. 16 одностудій з усіх куточків України об'єдналися, щоб день і ніч працювати над Законом «Про аудиторську діяльність». Я одна з цих ентузіастів. Так народилася нова професія в Україні – аудитор. Аудиторська діяльність – це вершина бухгалтерської майстерності.

– Які основні фундаментальні речі тоді були закладені?

– В.В. Головач, автор Закону України «Про аудиторську діяльність», виписав законодавчі норми такими, що вони не редагувалися 25 років і успішно працювали на благо бізнесу і держави. Не зважаючи на це, аудитор № 1 завжди був і залишається дуже скромною Людиною і найвищого рівня ПРОФЕСІОНАЛОМ.

У 1996 р. стало необхідним реформування всієї національної системи бухгалтерського обліку. І знову бій, ті ж ентузіасти працюють над Законом «Про бухгалтерський облік» під керівництвом професорів Сергія Голова і Світлани Зубілевич.

Безмежно вдячна БАТЬКАМ українського Аудиту та Бухгалтерського обліку.

– Які найбільш складні випадки запам'ятались?

– Молода Україна і міжнародні інститути оцінили мою професійну майстерність, організаторські здібності і надали двомісячне стажування у найбільших фінансових інститутах США. Це був стратегічний досвід розуміння бізнесу, ролі аудитора у ньому і місце в ніші, яку доцільно знайти, щоб не втратити себе.

Здавалося, Вершина людського щастя вже у трояндах. А у троянд є не тільки чудові пелюстки, а й жорстокі шипи.

19 серпня 2002 р. стало фатальним днем: оголошили короткий як постріл діагноз: рак. Лапочки-дочки вмить можуть перетворитися в сиріт. Життя стала вимірюватися годинами, а вчинки оцінюватися «ліжком в онкології» – кожен свій життєвий крок пройшов через найжорстокіше судилище Страшного Суду – власної совісті. Єдиним заспокоєнням було те, що прожила життя чесно. Відтоді минуло 18 років, або 6630 днів.

Це були дні найвищого творення, в ім'я своїх дітей. Потрібно було створювати знову кожен свою клітинку через наполегливі ранкові тренування у басейні. Робочий день наповнювався радістю творіння. А у вечорі дарувала усю себе онукам. Їх потрібно вчити стійкості перед негараздами долі, працьовитості, і незважаючи ні на що людській доброті.

Ретельна діагностика здоров'я підтверджує, що небезпека минула.

Це і є Вершина Перемоги Життям над Смертю, або просто Вершина Жіночої Мудрості.

– Хто були вчителі у вашому житті?

– Кращими вчителями завжди бувають конкуренти. Не дати бути з'їденим і з'їсти – ось єдиний закон людства.

– Чи є продовжувачі вашої справи?

– Професія Аудитор – це багатогранна професія, потребує великої самовіддачі. Діти стають співучасниками цього процесу. Україна сьогодні випестувала ДРУГЕ покоління молодих аудиторів, закоханих у професію батьків. Мої доньки так само продовжують справу аудиту та юридичних послуг. Вони відбулися як особистості.

Мрію, щоб мої онуки закохалися у цю складну професію, адже аудитор помиляється як і сапер ОДИН раз.

– Що є важливим сьогодні у вашому особистому та професійному житті?

– Професія Аудитор сьогодні це насамперед ПАС-ТОР і ФІНАНСОВИЙ ДОКТОР, а якщо необхідно і АРХАНГЕЛ. Якщо Аудитору це вдалося, то він досяг

досконалості. Це і є моя щаслива Вершина завершеності.

– Що, на Вашу думку, головне для досягнення успіху?

– МИ ВСІ у житті – альпіністи, і КОЛИ ТИ ПОТРАПИВ В СИТУАЦІЮ **приреченості**, – ПОВИНЕН **знайти віру у себе**, В УСПІХ, В ЛЮБОВ.

– Про що б хотіли розповісти майбутнім поколінням?

– ЗАХИЩАТИ незалежність УКРАЇНИ, ВЧИТИСЯ, БУДУВАТИ на благо НАРОДУ. Україна це співуча і квітуча КРАЇНА. Саме тоді є майбутнє у поколіннях.

Розмову вела Леся Такіда

Олександра КУЖЕЛЬ. Аудит держави – фундамент, на якому має будуватись країна

Oleksandra KUZHEL. State audit is the foundation on which the country should be built

«...коли прислухаєшся до людей і, найважливіше, любиш їх, тоді тобі обов'язково придуть ті ідеї, які до цього не приходили ні до кого. Так у мене було з єдиним податком, коли я пообіцяла підприємцям, що допоможу їм зберегтись у корупційній, жорстко централізованій державі, яка контролює та обкладає податком кожен рух, кожен крок...»

«... Вважаю досягненням, що мені вдалось провести єдиний податок і створити в Україні малий та середній бізнес, що, на моє переконання, є основою і економічного процвітання, і гарантією неповернення тоталітаризму. Коли я пішла з посади Голови Держкомпідприємництва, частка податків, що сплачував МСБ у загальному обчисленні становила майже 60 %...»

Олександра Володимирівна Кузьель – Заслужений економіст України, кандидат економічних наук, одна із засновниць професії Аудитора, палкий борець за долю підприємництва. Реалізує свої ідеї, дослухаючись до проблем українців, у практичних законах. Тож відкриємо сторінки історії нашої країни та непересічний дух і завзяття цієї чарівної особистості!

– *Олександро Володимирівно, Ви стояли у витоків Українського Аудиту. Як усе починалось?*

– Коли все починалось, я працювала фінансовим директором та головним бухгалтером кооперативу, що об'єднував науковців. Ми виробляли запасні деталі для катерпіллерів і комацу. Обіймаючи ці посади, я дуже багато читала спеціалізованої літератури, а набутий досвід дозволяв бачити всі прогалини у податковому законодавстві і розуміти, що потрібно щось робити для його вдосконалення. Саме тоді я вперше зустріла слово «аудит», і коли в Києві було організовано перший з'їзд аудиторів, то, звичайно, стала його учасником. Нас тоді було зовсім небагато – Юлія Фуроранська, Алла Савченко, Євген Чернявський, Галина Сочинська, Володимир Головач – надзвичайні, чудові люди, що об'єднались, створили Союз аудиторів України, розпочали роботу по створенню аудиторської палати та паралельно працювали над законом про аудит. До речі, наш закон був першим на просторах СНД.

Ми багато зусиль спрямували на популяризацію аудиту, на роз'яснення його важливої ролі у підвищенні ефективності роботи підприємств, а я особисто плекала мрію про консалтингові фірми, що обслуговували б МСБ, заощаджуючи маленьким мікропідприємствам гроші на ведення бухгалтерського обліку і забезпечуючи захист їх законних прав в умовах спілкування з податківцями.

Я звернулась до власників кооперативу, де працювала, з тим, що хочу відкрити власну справу. Мене гаряче підтримали, і я створила СП з аудиту із представниками Канади, і згодом майже всі великі підприємства Запоріжжя стали нашими клієнтами. Своїм досягненням на той момент вважала, що жодна податкова перевірка не могла знайти на моїх підприємствах навіть натяку на можливість накласти штраф, тому що за рівнем обізнаності, професіоналізму та знання законодавства ми були на голову вище, ніж перевіряючі. Часом доходило до абсурду: податківці просили «ну дайте хоч щось», але для мене було принциповим вести справу так, щоб не було приводу для штрафів.

До речі, коли я за наполегливим проханням запорізьких жінок-підприємців балотувалась до Верховної Ради, люди на зустрічах називали мене «авдиторша» – настільки професія аудитора була нова та невідома широкому загалу.

До парламенту я йшла лише тому, що була впевнена в тому, що зможу змінити податкове законодавство, зробити відносини між податківцями і підприємцями прозорими, збудованими на партнерських принципах. Великим розчаруванням для мене стало, що багато хто чудово обізнані про проблеми, про прогалини та відверті ляпи, про наявність розмитих формулювань та спеціальних умов, що породжують корупцію у законах, але нічого не бажають змінювати, до того ж отримують з цього зиск.

– *Свого часу очолювали Національний аудиторський комітет України. Ваші спогади, що вдалось досягти з його допомогою?*

– Під час головування в аудиторському комітеті мені, я вважаю, пощастило бути впродовж 2 років учасником міжнародного з'їзду аудиторів, що відбувався 2 рази (восени і навесні) на рік у Вашингтоні. Там державні аудитори з усіх країн ділились професійним досвідом своєї діяльності, і тоді я вперше дізналась, що корупція, як це не дивно, є в усіх державах, але українська має свою специфіку. Якщо у розвинутих країнах чиновник неправомірно отримав мільйон, то за такої умови держава отримує мінімум десять мільйонів зиску. У нас хабар у сто тисяч обертається державними збитками у десятки мільйонів.

Вже за депутатства я почала вивчати досвід Великої Британії, Ірландії, Канади, що є піонером державного аудиту ефективності, і запропонувала президенту Леоніду Даниловичу Кучмі створити аналогічний орган аудиту і в Україні. Він вніс зустрічну пропозицію мені його очолити. Я бачила державний аудит, створений за принципами так званої наполеонівської моделі, за якої орган аудиту, що здійснює контроль за державними фінансами, є незалежним від виконавчої та законодавчої влади і наділений не тільки адміністративними, а й судовими повноваженнями, як, на-

приклад, у Франції.

Тодішній голова Верховної Ради Олександр Мороз, на словах широко підтримавши створення органу державного аудиту, водночас протягнув ретроградний закон про Рахункову палату, списаний з російського законодавства. Цей закон ламав всю ідеологію державного аудиту і перетворював орган на другорядний і такий, що нічого не вирішує, має обмежені повноваження, лише констатує факт нецільового використання грошей. Так, під керівництвом екскомуністів в Україні вдалося створити нову модифікацію організації інституту державного контролю. Я би назвала її не Вестмінстерською і навіть не колегіальною, а посткомуністичною. Такої моделі немає у жодній розвинутій країні, будь-де негативний висновок органу контролю завжди є приводом для відкриття кримінальних справ та невідворотного покарання винних. І ще один важливий момент, що відсутній в Україні: на ту суму, яку міністерство чи відомство «використало не за призначенням або неефективно» (тобто вкратило), у наступному бюджетному періоді потрібно зменшити фінансування.

Словом, прийнятий тоді закон не відповідав моєму професійному баченню обсягу повноважень, які мав би мати подібний орган, і все на цьому і скінчилось.

Мені подобається, як сьогодні працює керівництво Рахункової палати. Треба віддати їм належне – вони вичавлюють з обмежених законодавчими рамками повноважень все, що можливо, але впевнена, потрібно переглядати модель цього інституту контролю відповідно до класичних моделей, що притаманні демократичним країнам.

– Як загартувала Вас професія Аудитора?

– Я би сказала, не загартувала, а надала широкий світогляд. Професія аудитора, на мій погляд, потребує аналітичних здібностей, аудитор, як мінімум, повинен володіти знаннями економіки, розуміти технологічні тонкощі галузі, аудит якого він здійснює. Це великий спектр знань, що вимагає від спеціаліста безперервного процесу отримання освіти, не зупиняючись ані на хвилину. Це не тільки банківські провідки та бухгалтерія, а й здатність виявляти шахрайські схеми, ризики та протистояти їм. Зараз, здається, ця діяльність виокремилася в окремий вузько спеціалізований напрям – форензик, але саме ця здатність зараз дозволяє мені без проблем проводити аналіз законопроектів, безпомилково бачити цілісну картину з можливими корупційними ризиками, що закладені законодавцями та лобістами.

– Науковий пошук. Як сформувались наукові інтереси?

– Коли відбувався захист моєї кандидатської дисертації, то на суд спеціалізованої наукової ради я надала другий варіант своєї дисертаційної роботи – перший у процесі написання для мене вже став нецікавим. Тема теж була вибрана не випадково – розуміла хибність пануючого тоді підходу до формування регіональних програм розвитку МСБ за одним шаблоном, без урахування специфіки, інфраструктурних особливостей, географічного розташування, історичних передумов та промислового і економічного по-

тенціалу. Усі ці складові в областей різні, і програма розвитку Чернівецької або Хмельницької області не може бути тотожною програмі для Запоріжжя, де значну складову соціально-економічного розвитку займають великі промислові, металургійні підприємства, а регіональні інвестиції мають мати інше спрямування.

Інакше склалась робота над докторською, що тривала понад п'ять років. Вам відомо, що я перша у країнах СНД серед іншого ввела регуляторну політику, аналіз регуляторного впливу та економічної ефективності, але я настільки була зайнята порядком підприємців та малого бізнесу, що всі наукові напрацювання так і залишились у чорновому варіанті. Оптимістично, що купа людей, скориставшись моїми ідеями, реально втіленими у закони, та зібраними мною матеріалами, зробили собі ім'я у науковому середовищі, захистивши не одну дисертацію і написавши сотні наукових статей.

Взагалі, обоємні складні проблеми, що потребують нестандартних рішень. Але для такого нестандартного рішення потрібно добре розуміти глибину питання, яке намагаєшся розв'язати, а це можливо лише тоді, коли прислухаєшся до людей і, наважливіше, любиш їх. Тоді тобі обов'язково прийдуть ті ідеї, які до цього не приходили ні до кого. Так у мене було з єдиним податком, коли я пообіцяла підприємцям, що допоможу їм зберегтись у корупційній, жорстко централізованій державі, яка контролює та обкладає податком кожен рух, кожен крок. У державі, яка за радянською звичкою вважала підприємця спекулянтком. Тисячі, мільйони науковців, інженерів, кваліфікованих робітників заводів тоді в одну мить залишились без роботи, без засобів для існування. Для того щоб елементарно вижити і прогледувати свої сім'ї, люди пішли торгувати на базари. Не від хорошого життя, під примусом обставин та державної політики, яка була байдужа до них. Я любила цих людей всім серцем, співчувала їм, слухала про їх проблеми, і з синтезу цієї любові та гарячого бажання допомогти і народилась ідея спрощенки. Згодом завдяки цій ідеї сформувався середній клас в Україні.

– Ваші побажання і рекомендації колегам: аудиторам, науковцям та іншим особистостям?

– Побажання одне – любити людей та справу, якою займаєтесь. Якщо відсутня хоча б одна складова з переліченого – змінійте сферу діяльності.

З чисто професійного – я б рекомендувала колегам-аудиторам працювати новий закон про аудиторську діяльність. Той, що було проголосовано у Верховній Раді минулого скликання спрямований на монополізацію сфери аудиторських послуг. Ми з Володимиром Головачем та Віктором Галасюком пропонували альтернативний варіант, що зберіг би маленькі та середні аудиторські компанії, але, на жаль, грантове лоббі протиснуло саме потрібну кільком великим гравцям редакцію. Зараз, вважаю, не найкращий час для аудиторів, і тому я бажаю всім нам об'єднатись для відстоювання своїх прав на професійну діяльність.

– Які виклики довелося прийняти у житті, які вершини вважаєте взяли?

– Найбільш складно, що я не можу прийняти й донині, це те, що ти знаєш, як вирішити проблему, ти розумієш, що відтермінування цього рішення або спроба її не помічати, зрештою призведе до важких наслідків, але твоє рішення нікому не потрібне. Ця проблема дасть про себе знати економічними наслідками або соціальним напруженням, але тоді, коли її можна вирішити, на неї не звертають уваги. Так, наприклад було з системою професійної середньої освіти. Ще у 2000 р. мною була розроблена програма, що забезпечила б бізнес високопрофесійними кадрами та створила принципово новий клас високотехнологічних працівників, здатних відповідати викликам, що постають у світлі четвертої технологічної революції, але я не встигла тоді втілити її на практиці. Так складається і з регуляторною політикою і дерегуляцією, що зараз просто ігноруються, а невпевнені кроки, які робляться у цьому напрямі, подаються як реформа. Яка реформа? Виконуйте законодавство, що вже існує вже майже тридцять років, і буде вам щастя.

Важко, коли непрофесіоналізм править бал, коли цьому непрофесіоналізму соромно визнати своє невігластво і нездатність зрозуміти елементарні речі. Ще страшніше бездушність. Все це нищить можливість прориву для України, зводить нанівець перспективу іншої якості життя українців. От не подобається багатьом мій принцип «роби як для себе». А він має на увазі, що ти – як всі, що будеш жити за тими ж законами, які приймав в парламенті, за тими ж правилами, що встановлював, коли був у владі. Завжди кожне рішення примірюй на людей, а не перекидай закони через стіни Верховної Ради або офісу президента, змушуючи виконувати інших те, що сам ніколи виконувати не збираєшся.

Що вважаю своїм досягненням?

Мені вдалося за 26 років у політиці зберегти своє ім'я, саме це і вважаю головним. Не заплямувати ім'я, з честю пройти іспит грошима і владою. Мені не страшно виходити до людей, мені не доводиться ховати очі і виправдовуватись за щось. Можливо, з роками я стала жорсткіша, позбавилась романтичних сподівань, що комусь потрібні твої знання та способи вирішення проблем, щось хтось не знає, а ти розкажеш як потрібно, і всі зразу ж кинуться це виконувати. Але, попри це, залишився стрижень честі, що не дозволяє схибити і примушує робити все чесно, професійно і так, щоб це було корисно людям.

Вважаю досягненням, що мені вдалось провести єдиний податок і створити в Україні малий та середній бізнес, що, на моє переконання, є основою і економічного процвітання, і гарантією неповернення тоталітаризму. Коли я пішла з посади Голови Держкомпідприємництва, частка податків, що сплачував МСБ у загальному обчисленні становила майже 60 %. На жаль, все це сьогодні загублено, і формується тенденція знищення середнього класу.

– *Що може дати аудит держави, як побороти з його допомогою головну проблему, з якою борються всі очільники держави, корупцію?*

– Коли команда тоді ще кандидата у президенти Зеленського заявила про те, що у перші 100 днів про-

веде аудит держави, багато фахівців поставились до цієї обіцянки (до речі, по суті невиконаної, бо назвати аудитом веселенькі слайдики, які продемонстрував нещодавно прем'єр з якимись міфічним трильйонами, можна лише маючи велику уяву, буйну фантазію та поблагливість до дитячих пустощів) скептично.

Особисто я вважала і вважаю, що аудит держави, проведений за наявності політичної волі голови держави фаховими аудиторами та спеціалістами із об'єктивним залученням бізнесу, профільних асоціацій, громадянського суспільства та звичайних людей, є той фундамент, на якому має будуватись країна, фундамент, з якого мають вирости економіка, соціальна політика і політика державного управління активами України. Саме тому команді президента мною було представлено повний пакет, в якому містились концепція, та, що важливо, методика проведення такого аудиту, проекти указів та розпоряджень, що створювали б правову базу для масштабної роботи. Що ми з командою одностайно розуміли під аудитом держави? На нашу думку, аудит держави – це встановлення основних перешкод в її розвитку шляхом проведення комплексного аналізу стану виконання функцій держави в окремих сферах вітчизняної економіки та/або публічних фінансів на підставі аналізу реального стану справ та інформації з різних джерел, зокрема: реалізації заявлених реформ; стану імплементації Угоди про асоціацію у відповідній частині; державних видатків та ефективності їх використання; виявлення корупційних схем та системних зловживань з боку влади; використання Міжнародної технічної допомоги; структурних проблем галузей, державного боргу, державних соціальних фондів, державних активів.

Ми створили алгоритм абсолютної точної послідовності кроків (*додаток*): визначити, що держава має з ресурсів, що їй належить в якості майна, землі, надр. Визначити спрямованість регуляторного середовища у кожному міністерстві, кожній галузі і кожному виді господарської діяльності – що гальмує розвиток, які норми законодавчих нормативно-правових актів заважають бізнесу, – великому і маленькому, – працювати, які норми сприяють корупції. Це не настільки складно, як здається, – треба зібрати представників бізнесу, які працюють в існуючому регуляторному кліматі та вислухати їх, провести спільний з громадськістю і фахівцями аналіз. Однією з найважливіших умов аудиту мав стати перепис населення – нарешті, ми б дізнались, скільки людей живе в Україні, скільки з них – отримувачі соціальної допомоги і пенсій, та куди зникають фантастичні фінансові ресурси, що спрямовуються на соціалку. За даними Мінфіну у нас сьогодні надається 48 млн грн виплат. Як це можливо за кількості населення, що за оцінками західних експертів не перевищує і 23 млн? Впевнена, що за результатами можна було б без проблем кошти, що вивільнилися, спрямувати на суттєве підвищення виплат тим, хто їх дійсно потребує.

У підсумку ми мали б реальну картину економіки та фінансів держави, її ресурсного, земельного, майнового потенціалу та стану законодавчо-нормативного регулювання.

За результатами аудиту мали бути розроблені пропозиції та прийняті рішення стосовно оздоровлення

відповідних галузей державного управління, а матеріали аудиту, що свідчать про зловживання, передані на розслідування правоохоронним органам. Процес розслідування та притягнення винних мав відбуватись під контролем суспільства. Ми керувались принципом, що важливим є не сам факт проведення аудиту, важливими є рішення, які приймаються за його результатами, а ще важливішими є дії, що спрямовані на виправлення катастрофічної ситуації.

На жаль, до нас не дослухались. Тому маємо те, що маємо – розкрадений ковідний фонд, сенсаційні заяви Уманського про скрутку, систему відкатів на «Великому будівництві», зруйновану систему охорони здоров'я, шалене безробіття, відмову наших партнерів співпрацювати з урядом дилетантів та колапс економіки.

Знаєте, колись Авраама Лінкольна запитали: «Скільки ніг буде у собаки, якщо назвати хвіст ногою?». Він відповів: – «Чотири, тому що, називаючи хвіст ногою, ми його такою не робимо». Можна скільки завгодно пропонувати суспільству сурогати змістів та дій, але вони ніколи не стануть імперативами, як би їх не намагались назвати.

– *Улюблений вираз. Чим керуєтесь у прийнятті рішень?*

– Мені дуже близький принцип, яким керуються японці. Якщо ви впроваджуєте якесь рішення, якусь реформу, спочатку поясніть людям, для чого це робиться і до яких змін призведе. Потім займіться просвітою, отримайте сприйняття ваших кроків та народну підтримку. І якщо після впровадження ви переконаєтесь, що люди не розуміють, поверніться знов і знов поясніть. Тільки так, і ніяк інакше. На жаль, цей імператив у нашій країні не застосовується. Ми спочатку робимо, а потім жахаємось результатів і судорожно намагаємось щось виправити, але це іноді практично неможливо. У результаті – повна відсутність довіри до тих, хто приймає рішення. Насправді, про яку довіру може йти мова, якщо українців весь час обманюють. З приватизаційними сертифікатами, з вкладками у банках, з кредитними спілками, облігаціями... Перелік нескінченний. От зараз всі носяться з

ідеєю діджиталізації держави. Красива ідея, амбітна, і – реформа. Але як бути з цією реформою, якщо більш 90 % населення не має смартфонів, а в багатьох місцях відсутній навіть мобільний зв'язок, не говорячи вже про Інтернет.

Був такий давньоримський поет Публій Сір. Так от він говорив, що обговорювати треба часто, приймати рішення – лише одного разу. Непогано було б, якщо б цей вислів на табличках розповсюдили по кабінетам тих, хто приймає рішення. Разом з японським принципом. Тоді б можна було б уникнути трагічних помилок.

– *Що, на Вашу думку, головне для досягнення успіху?*

– Головними є принципи, за якими ви вирішили прожити своє життя. Це стосується і того, що ви називаєте «досягнення успіху». Для мене особисто головний принцип – це служіння. Не тільки у родині, колі друзів. Служіння державі. Служіння – це коли на передньому плані для тебе і у прийнятті рішень, і в роботі, взагалі, завжди, ті, для кого ти це робиш. Це здатність зрозуміти іншу людину, сховати роздратування від якогось листа, або коментаря у соцмережах, або від «нестандартної» поведінки, зрозумівши, до якого стану може довести людину несправедливість, загальна байдужість та нехтування її особистістю. Це здатність, нарешті, говорити «ні».

– *Ваше захоплення? Родинні, професійні цінності?*

– Мої захоплення не змінюються – я, як і раніше, віддана бардівській пісні. Взагалі, практично всього, чим захоплююсь, ми зараз позбавлені внаслідок карантину. Заняття з бальних танців, зустрічі з друзями, можливість зібратись широким колом однодумців та почергово співати нові пісні під гітару... Все це зараз не є доступним. Але залишилися книги та якісні цікаві фільми, це теж немало. Цінність для мене складають професіоналізм, охайність (насамперед, моральна) та чесність. Я люблю людей і люблю життя, свою родину і, як би це не сприймалось, люблю Україну.

Розмову вела Леся Такіда

Редакція висловлює подяку Вікторії Івановій, за допомогу у підготовці ґрунтовного інтерв'ю

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ

Кужель Олександра Володимирівна народилась 4 липня 1953 р. у м. Костянтинівка на Донеччині. Нагороджена «Орденем княгині Ольги» III ступеня, Орденем Православної церкви, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України. У березні 1997 р. присвоєно почесне звання «Заслужений економіст України».

Наука. У 1975 р. закінчила Запорізьку філію Дніпропетровського металургійного інституту за спеціальністю теплотехніка і автоматизація металургійних печей, кваліфікація інженер-металург.

А в 1983 р. здобула кваліфікацію інженера-економіста у своїй альма-матер та отримала другу вищу освіту за спеціальністю економіка і організація металургійної промисловості.

У березні 2000 р. рішенням спеціалізованої вченої

Ради Вищої атестаційної комісії України присуджено науковий ступень кандидата економічних наук зі спеціальності «розміщення продуктивних сил і регіональна економіка».

Трудовий шлях Олександри Володимирівни пов'язаний з наукою. Так у 1975–1990 рр. працювала інженером, старшим інженером, молодшим науковим співробітником кафедри економіки промисловості Запорізької філії Дніпропетровського металургійного інституту.

Економіка та аудит. Підприємництво та законотворча діяльність. 1990–1993 рр. – працювала головним бухгалтером акціонерного центру «Восток».

1993–1994 рр. – була головою правління, працювала генеральним директором аудиторської фірми –

спільного українсько-канадського підприємства «Незалежність».

У 1994 р. обрана народним депутатом Верховної Ради України II скликання. Водночас також працює у новоствореному Національному аудиторському комітеті України, що почав діяти 20 липня 1995 р. за указом Президента Леоніда Кучми.

У 1994–1998 рр. обіймала посаду заступника голови Комісії (Комітету) Верховної Ради України з питань економічної політики та управління народним господарством.

З 1998 р. призначена на посаду Голови Державного комітету України з питань розвитку підприємництва, що у 2000–2003 рр. мав назву Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва.

У 2003–2004 рр. – обіймала посаду радника Голови Управління розвитку банківського сектору – групи економічних радників Голови НБУ.

2004–2005 рр. – заступник Голови політичної партії «Трудова Україна».

З березня до грудня 2007 р. обіймала посаду зас-

тупника Міністра регіонального розвитку та будівництва України.

2009–2010 рр. – Голова Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва.

З вересня 2010 р. працювала заступником Голови політичної партії «Сильна Україна». З листопада 2010 р. – депутат Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Проте вже 14 жовтня 2011 р. на з'їзді партії «Сильна Україна» склала з себе повноваження заступника Голови партії та вийшла з цієї партії.

З 12 грудня 2012 р. до листопада 2014 р. – депутат Верховної Ради України, Голова комітету Верховної Ради з питань підприємництва, регуляторної та анти-монопольної політики.

З листопада 2014 р. до липня 2019 р. – депутат Верховної Ради України, заступник голови комітету з питань промислової політики та підприємництва. Наразі обіймає посаду Голови Експертної ради депутатської фракції ВО «Батьківщина».

Одружена, має двох синів, трьох онучок та одного онука.

Анатолій ГЕРАСИМОВИЧ. "На часі бухгалтерський інжиніринг, який зарекомендував себе у світі"

Anatolii HERASYMOVYCH. "At present is the accounting engineering which has established itself in the world"

"Бухгалтерський облік в усіх інших галузях економіки України, який все більше комп'ютеризується, на цій базі повинен, як показує світовий досвід, трансформувати в себе елементи інжинірингу, тобто способи, прийоми, методи інжинірингу для проектування і створення об'єктів обліку і аналізу, які дають можливість оперативно, в режимі реального часу, сьогодні, а не за результатами місяця, як це передбачено діючими методиками, одержувати інформацію для управління бізнес-процесами підприємства, як у виробничій, так і фінансовій діяльності."

Анатолій Михайлович ГЕРАСИМОВИЧ – доктор економічних наук, професор, ОСНОВОПОЛОЖНИК НАУКИ ДЛЯ БАНКІРІВ УКРАЇНИ І НЕ ТІЛЬКИ.

– *Анатолій Михайлович, за Вашими підручниками навчалися та студіюють усі банкіри України. З чого починалось їх створення?*

– Бурхливий розвиток ринкових відносин з 90-х рр. ХХ ст. в економіці України, викликав масове створення комерційних банків, управління якими вимагало внести підготовку спеціалістів з банківської справи з таких дисциплін, які до цього були відсутні як «Бухгалтерський облік і аудит в банках», «Аналіз банківської діяльності», «Аналіз діяльності небанківських кредитних установ» (кредитних спілок, лізингових компаній, компаній з управління активами та недержавних пенсійних фондів). Кафедра банківської справи Київського національного економічного університету доручила мені очолити цю роботу, враховуючи мій значний практичний досвід в якості головного бухгалтера радгоспу, району, тресту (13 років) та науковця (доцента, доктора наук, професора) (19 років).

– *Як сьогодні змінилась наука у цій царині та трансформувалась у різні роки?*

– Приєднання України до світової економічної системи за останні 30 років викликали все більш глибоку комерціалізацію банківської діяльності та необхідність їх адаптації до набутого досвіду зарубіжними банками за столітню історію і особливо досвіду комп'ютерних автоматизованих програмних технологій.

Банківська діяльність, як одна із найважливіших сфер економіки України, а «Бухгалтерський облік і аналіз банківської діяльності», як базове забезпечення управління, насамперед, були найбільш актуальним об'єктом методичного забезпечення нового напрямку діяльності у банківській системі України. Це й враховувалося автором і його колегами, як під час створення нових підручників так і їх вдосконалення і перевидання впродовж останніх 30 років.

– *Ваш шлях до науки. Якими були перші кроки?*

– Шлях до науки почався в мене, як аспіранта-заочника і одночасно головного бухгалтера Республіканського тресту племзаводів, кінних заводів і іподромів України («Укрплемтрест»), що вилилось у дисертації та монографії «Ефективність використання оборотних коштів у сільському господарстві».

Оскільки Укрплемтрест мав і промислові підприємства, то я був запрошений для читання курсів з

промислового обліку і аналізу у Київській національній економічній університет з одночасним десятирічним читанням курсів з обліку, аналізу і фінансів у Вищій школі профспілок Радянського Союзу.

– *Чому свого часу повернулись до викладацької діяльності у КНЕУ? Яким він був за вашого студентства та як мінявся за роки роботи?*

– Моя попередня практична бухгалтерська робота весь час вимагала у сучасних умовах постійного вдосконалення методик з обліку, аналізу, ревізії і аудиту. Оскільки КНЕУ готував обліковців і аналітиків для всіх галузей економіки, на відміну від Української сільськогосподарської академії, яку я закінчив, то тут вже формувалася творча наукова школа професора Німчинова, в якій я забажав і себе реалізувати.

– *Ви практик і науковець, як наука допомагала Вам у діяльності?*

– Понад 20 років я поєднував наукову і викладацьку діяльність з керівництвом аудиторською фірмою, що сприяло творчому вдосконаленню методик з обліку, аналізу і аудиту через глибоке розуміння сучасних вимог як до практики діяльності українських підприємств, так і підготовки для них спеціалістів.

– *Як змінювалась банківська система впродовж незалежності? Яку несли банки роль у різні часи?*

– За часів незалежності сформувалася система як потужних і великих банків, що стабільно розвивалися (до 10 % від загальної кількості), які здатні кредитувати економіку у значних розмірах, так і до 50 % їх кількості, які перетворилися у «насоси» для крадіжки, що було виправдано їх ліквідацією. Обидва напрямки були оправдані.

– *Системи обліку тоді і сьогодні, Ваше бачення? "+" та "-".*

– Сучасна банківська діяльність неможлива без автоматизованих програмних комп'ютерних технологій, які закономірно ми запозичили у країн з розвинутою ринковою економікою і банківською системою з надзвичайно великим спектром послуг на електронних носіях.

Бухгалтерський облік в усіх інших галузях економіки України, який все більше комп'ютеризується, на цій базі повинен, як показує світовий досвід, транс-

формувані в себе елементи інжинірингу, тобто способи, прийоми, методи інжинірингів для проектування і створення об'єктів обліку і аналізу, які дають можливість оперативного, в режимі реального часу, сьогодні, а не за результатами місяця, як це передбачено діючими методиками, одержувати інформацію для управління бізнес-процесами підприємства як у виробничій, так і фінансовій діяльності.

Отже, на часі бухгалтерський інжиніринг, який зарекомендував себе у світі.

– *Що б могло дати поштовх до вдосконалення банківської системи України?*

– Перехід на низькі ставки кредитування бізнесу, що оживить економіку через створення робочих місць, зростання українського виробництва і відповідно грошових потоків на його товари та зростання банківських грошових операцій і платіжних послуг як джерела, зростання банківських доходів.

Біографія. Народився 8 грудня 1936 р. с. Горіхове Коростишівського району Житомирської області у сім'ї колосників. У 1956 р. закінчив середню школу, а в 1961 р. вступив на факультет економіки і організації Української сільськогосподарської академії за спеціальністю бухгалтер-економіст.

1961-1973 рр. – працював на посадах головного бухгалтера радгоспу, районного управління сільського господарства та «Укрплемтресту» з навчанням у заочній аспірантурі з економіки сільськогосподарських підприємств із захистом кандидатської дисертації в 1973 р.

З 1974 р. – на викладацькій і науковій роботі у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана як старший викладач, доцент, професор трьох кафедр: бухгалтерського обліку, банківської справи та менеджменту банківської діяльності. Цей період і був найбільш науково і методично продуктивним, що і виразилося у максимальній кількості виданих підручників, навчальних посібників, методик з викладання облікових, аналітичних і аудиторських навчальних дисциплін та наукових статей і практичних рекомендацій підприємствам, організаціям і установам різних галузей економіки України.

Сьогодні продовжувачі династії Аудиторів та науковців є й у родині:

дружина – Світлана Федорівна Герасимович, бухгалтер-економіст;

дочки – Інна Анатоліївна Герасимович, д.е.н., професор КНЕУ імені Вадима Гетьмана, бухгалтер, сертифікований аудитор; Наталія Анатоліївна Морозова-Герасимович – к.е.н., бухгалтер, сертифікований аудитор, інженер-програміст.

Має трьох онуків та правнучку.

– *Принципи у житті, та улюблений вислів.*

– Вони вкладаються в один вислів: «Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні».

– *Продовжувачі вашої школи (науки і практики)?*

– д.е.н., професор Юрій Анатолійович Кузьмінський (КНЕУ імені Вадима Гетьмана), д.е.н. Василь Антонович Дерій (Тернопільський національний економічний університет), д.е.н., професор Олексій Володимирович Лисенок (Національний університет харчових технологій), к.е.н., професор Андрій Валерійович Нікітін (КНЕУ імені Вадима Гетьмана).

– *Що, на Вашу думку, головне для досягнення успіху?*

– Навіть за невдач – йти обраним шляхом.

– *Ваше захоплення? Родинні цінності?*

– Пасіка. Родинні цінності – діти, онуки, правнуки.

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ

Посади у науці. Впродовж 2017-2020 рр. – професор кафедри обліку і оподаткування Ніжинського агротехнічного інституту Національного університету біоресурсів і природокористування. У 1993-2016 рр. – професор кафедр обліку, а також банківської справи, а також менеджменту банківської діяльності КНЕУ імені Вадима Гетьмана. Має Почесний знак «Відмінник освіти» Міністерства освіти і науки України та Звання професора (атестат ПР АО №001086 від 05.11.1996 р.) кафедри банківської справи.

Науковий ступінь: Диплом д.е.н. за спеціальністю «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит», ДН №000837 від 24.12.1993 р.

Творчий та науковий доробок. Публікації за 46 років: 6 монографій, 4 підручника, 5 навчальних посібників, 20 навчальних-методик, понад 200 статей. Найважливіші із публікацій, які свідчать про багатофазовість з різних галузей економіки.

Використання оборотних коштів у сільському господарстві: монографія. К., Урожай, 1986.

Нормативний метод планування і обліку в харчовій промисловості. К.: Урожай, 1990.

Бухгалтерський учёт в межхозяйственных строительных организациях. К.: Будівельник, 1983.

Бухгалтерський фінансовий облік / за ред. д.е.н. проф. Ф.Ф. Бутиця. Житомир: ПП Рута. – 8 видань за 2000-2007 рр.

Облік і аудит у банках. К.: КНЕУ, 2004

Аналіз банківської діяльності. К.: КНЕУ – 2000 р. та 2010 р.

Аналіз діяльності небанківських кредитних установ. КНЕУ, 2014

Фінансовий облік у банках. КНЕУ, 2010.

Сергій БАЛЧЕНКО. "Час коли нам треба було щось запозичати вже пройшов, нам треба творити своє щастя власноруч і це можливо"

Serhii BALCHENKO. "The time is over when we needed to borrow something, we need to create our own happiness and this is possible"

"На мій погляд, наразі більш важливо працювати над тим, щоб розкачати ринкові відносини, включаючи ринок цінних паперів, розвивати корпоративну культуру управління за високими стандартами аніж змінювати закони. Країна повинна мати чітку стратегію розвитку, яка складається зі стратегій окремих галузей господарства та окремих підприємств. Стратегія знов таки повинна бути не тільки на папері, а в головах управлінців."

Сергій Олексійович БАЛЧЕНКО, – керуючий партнер однієї з кращих аудиторських компаній світу в Україні, РОЗРОБНИК НАЦІОНАЛЬНИХ НОРМАТИВІВ АУДИТУ, поділився секретами свого успіху, відкрив грані своєї особистості. Тож запрошуємо й вас поринути у світ думок, цієї видатної особистості...

– Сьогодні Ваша компанія один із лідерів галузі у світі. Як цього досягли?

– ... 1 листопада виповнилося 20 років як я працюю в БДО – міжнародна мережа незалежних компаній, яка багато років займає п'яте місце у загально-визнаних міжнародних рейтингах за основними показниками діяльності. БДО відносно молода мережа аудиторських фірм, яка існує трохи більше п'ятдесяти років. На мій погляд, це досягнення сталося завдяки великим амбіціям, чіткій стратегії розвитку та взаємодії між країнами, а також широкому використанні останніх технологічних досягнень у нашій професії одночасно у всіх країнах.

– Який випадок з практики запам'ятався, чому?

– Мені важко відповісти на це питання, тому що цікаві випадки трапляються майже не кожен день. Може аудиторська професія не дуже прибуткова, але дуже цікава. Справа в тому, що аудиторська праця є, з одного боку, досить стандартизованою і регулюється чіткими вимогами до виконання робіт, з іншого боку – кожен аудит – це індивідуальна робота (на рівні окремого твору) і робота інтелектуальна. Аудиторський інтелект спрямований більшою частиною у минуле і шукає істину у фінансовій інформації, яка оприлюднюються. Як ми знаємо, далеко не вся фінансова інформація, яка надається суспільству достеменно правильна та істинно вірна. Помилки бувають, як правило, не навмисні, але й таке буває, що хтось бажає надати інформацію в яскравих кольорах.

– Будучи за кордоном, Ви вивчали цікавий досвід, що на Вашу думку могла б у себе запровадити Україна?

– Українці як нація дуже розвинута та розумна. Наше суспільство має дуже високий рівень освіти та суспільного розуму. Час, коли нам треба було щось запозичати, вже пройшов, нам треба творити своє щастя власноруч і це можливо.

– Ваші пропозиції для вдосконалення законодавства?

– За останні роки в Україні багато зроблено у

плані законодавчого урегулювання діяльності аудиторів. У нас з недавніх часів вимоги до аудиторів майже такі, як і в європейських країнах. Головна відмінність нашого суспільства від розвинутих країн світу полягає в тому, що навіть дуже гарні закони у нашій країні виконуються та трактуються кожним окремо та не завжди виконуються, часто змінюються на забаганку якогось можновладця. При тому, що зовсім невеликий сегмент ринкових компаній зацікавлені в тому, щоб фінансова звітність була якісною, публічною, правильною, правдивою з якісним аудитом. На цьому тлі у нас запроваджений обов'язковий аудит великого сегменту ринку, який замовляється тільки для того, щоб не чіпали. Цей попит задовольняється армією аудиторів, які виконують рівно стільки, скільки від них очікує такий клієнт. **На мій погляд, наразі більш важливо працювати над тим, щоб розкачати ринкові відносини, включаючи ринок цінних паперів, розвивати корпоративну культуру управління за високими стандартами аніж змінювати закони. Країна повинна мати чітку стратегію розвитку, яка складається зі стратегій окремих галузей господарства та окремих підприємств. Стратегія знов таки повинна бути не тільки на папері, а в головах управлінців.**

– Що, на Вашу думку, означає бути справжнім аудитором?

– Якщо людина вибирає шлях працювати аудитором, вона повинна усвідомити те, що ця професія вимагає великої концентрації розуму та постійного вдосконалення та підвищення кваліфікації. Необхідно постійно вчитися, здавати професійні тести, складати іспити, та ще більше самостійно навчатися шляхом вивчення великої кількості професійної літератури до останнього дня своєї кар'єри. Далеко не всім людям це може сподобатися.

– Ваші побажання і рекомендації колегам: аудиторам, науковцям та іншим особистостям?

– У цей непростий для роботи час **колегам хочу побажати насамперед моральної рівноваги, вит-**

римки та готовності до постійних змін. Наша професія трансформується дуже швидкими темпами. Діяльність аудиторів не можлива без використання великої кількості програмних продуктів, які деякою мірою вже наділені штучним інтелектуальним розумом, який бере на себе багато рутинної роботи. Багато інформації про діджиталізацію бізнесу можна знайти на веб сайті нашої фірми.

– *Принципи у житті та улюблений вислів.*

– Чудові речі можна придбати тільки ціною важкої праці. На кожну людину професія впливає досить серйозно. Тому й в мене у житті склалися принципи, які закладені Кодексом професійної етики аудиторів не тому, що я цього хочу, а тому що я це виконую кожен день. Чи це в житті допомагає – ні не завжди.

– *Хто з Аудиторів став Вашим вчителем та продовжувачем вашої школи (науки і практики)?*

– Для кожної людини дуже важливо саме те, в яке середовище вона працює вперше у житті після школи або вищого навчального закладу, які люди її оточують, та з кого вона потім бере приклад. Мені дуже пощастило саме з оточенням. Таких видатних людей

зустрілося на моєму шляху дуже багато. Я вчуся не тільки у тих, хто старше за мене, але й навіть у тих, хто тільки починає свою кар'єру, але має певні сучасні видатні навички та вміння. Всіх, з ким я працював та працюю зараз, певною мірою я вважаю своїми однодумцями, учнями та вчителями одночасно.

– *Що, на Вашу думку, головне для досягнення успіху?*

– Слід чітко визначити те, чого ти хочеш досягнути у житті (зокрема, й у кар'єрі) і послідовно досягати цієї мрії.

– *Ваше захоплення?*

– Захоплення різноманітні і на всі не вистачає часу. Не зважаючи на мої 62 роки, для польоту душі тримаю мій неперевершений важкий круїзер Харлей Девідсон (у цьому році разом із сином були на байкерському зльоті «Тарасова гора» під Черкасами) та гірські лижи взимку. Дуже люблю відвідувати картинні галереї великої десятки світових музеїв. У сучасних умовах підтримка сім'ї має велике значення.

Розмову вела Леся Такіда

ІНФОРМАЦІЯ

(за даними сайту <https://www.bdo.ua/>)

Сергій Олексійович Балченко, сертифікований Аудитор. Керуючий партнер / Директор BDO Київ, яка є частиною всесвітньої мережі. Сьогодні BDO є п'ятою в світі міжнародною аудиторсько-консалтинговою мережею. Більш ніж 56 000 співробітників, які працюють у 1260 офісах в 144 країнах, дають практичні поради клієнтам та допомагають вирішувати їх проблеми. **BDO** – це аббревіатура, складена з перших літер прізвищ засновників компанії Binder Dijkster Otte & Co, яку утворено у 1963 р.

С.О. Балченко працював у Аудиторській Палаті України першого скликання. **Зробив великий внесок в розвиток національного аудиту.** Вперше в Україні взявши за основу Міжнародні Стандарти Аудиту та Кодекс Професійної Етики Аудиторів – **розробив Національні Нормативи Аудиту.** Дані нормативи послужили поштовхом до повного застосування на території України Міжнародних Стандартів Аудиту.

Документ про реєстрацію аудиторської фірми «Аналітик», першої аудиторської компанії в Україні, – Постанова Виконавчого комітету Печерської районної ради 26.11.1990 р.

The document on the registration of the auditing firm "Analitik", the first auditing company in Ukraine, - Resolution of the Executive Committee of the Pechersk District Council dated by November 26, 1990.

ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
ПЕЧЕРСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ
НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ

РІШЕННЯ

26 11.90 № 864
м. Київ

Про державну реєстрацію
малого підприємства "Еко-
номіко-правової аудиторсь-
кої фірми "Аналітик"

Керуючись Постановою Ради Міністрів СРСР від 8 серпня 1990 р.
№ 790 "Про заходи по створенню малих підприємств" виконавчий ко-
мітет Печерської районної Ради народних депутатів

В И Р І Ш И В:

1. Зареєструвати мале підприємство "Економіко-правову аудиторську фірму "Аналітик" реєстраційний номер № 088119
2. Фінансовому відділу і податковій інспекції взяти на облік мале підприємство "Економіко-правову аудиторську фірму "Аналітик".
3. Начальнику відділу внутрішніх справ виконкому надати дозвіл на виготовлення печатки і штампів малого підприємства.
4. Керуючому Печерським відділенням ЖСБ відкрити розрахунковий рахунок малого підприємства.
5. Контроль за виконанням цього рішення покласти на заступника голови райвиконкому Петренко Г.І.

Голова М.Харлим

Керуючий справами С.Шевченко

Л. А. Д. Зам. 1526-90 р.